

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

M. M. ISSAJEV, B. S. UTEVSKI, M. M. GRODZINSKI

KRIMINAALÕIGUSE JA -PROTSESSI
SEADUSANDLUS SÕJAAJAL

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945

Käesolev brošüür on määratud rahvakohtunikele ja rahvakaasistujaile. Ta abistab samuti ka rajooni-prokuröre ja rahvauurijaid nende töös.

Käesolevas töös on süstematiseeritud ja üldistatud seadusandlikud materjalid, NSV Liidu Ülemkohtu praktika ja Isamaasõja vältel ning osaliselt sellele eelnenud aastail NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi poolt antud käskkirjad ja juhendid, millel sõjaolukorras on rahvakohtu töös eriline tähtsus.

**NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT**
RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

M. M. ISSAJEV, B. S. UTEVSKI, - M. M. GRODZINSKI

**KRIMINAALÕIGUSE JA -PROTSESSI
SEADUSANDLUS SÕJAAJAL**

**RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945**

Tõlgitud teose järgi: М. М. Исаев, Б. С. Утевский, М. М. Гродзинский. Законодательство по уголовному праву и процессу в период войны. Юридическое издательство НКЮ СССР. Москва, 1943.

Tõlkija: A. Randalu.

9174
A-11726

I peatükk.

KRIMINAALÕIGUSE KÜSIMUSI.

§ 1. NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU KRIMINAAL- ÕIGUSE PÕHIPRINTSIIPIDE KEHTIVUSE SÄILITA- MINE ISAMAASÕJA AJAL.

Nõukogude sotsialistliku kriminaalõiguse põhiprintsiibid jäävad vankumatuks ka sõjaaja tingimustes. Nõnda peab kohus ka sõjaajal tegema kindlaks süüaluse süü, s. o. tegema kindlaks, et viimane toimis kas tahtlikult või ettevaatamatult (VNFSV KrK § 10).¹

Sõjaajal säilivad ka VNFSV KrK §-s 9 ettenähtud üldised ülesanded, mida kohus taotleb karistuse määramisel.

Kuid sõjaaja tingimustes püstitab ja lahendab kohus neid ülesandeid esijoones meie kodumaa kaitsevõime ja meie tagala kindlustamise huvides.

„Raugematu võitlus kurjategijatega ja töötajate kasvatamine rangeima distsipliini vaimus on kohtu peamiseks ülesandeks ja omab sõjaajal erilist tähtsust,“ — rõhutab NSVL Kohtu Rahvakomissari 29. juuni 1941. a. käskkiri.

Ka sõjaajal peab kohus karistusvahendi määramisel

---

¹ Siin ja järgnevalt viitame ainult VNFSV kriminaal- ja kriminaalprotsessi-koodeksite paragrahvidele, kuna teiste liiduvabariikide kriminaal- ja kriminaalprotsessi-koodeksite vastavad sätted on meie kohtutegeluse seisukohalt vähese praktilise tähtsusega. (Vastutava toimetaja märkus.)

arvestama toimunud kuriteo ühiskonnaohtlikkust, asjas ilmnenu d asjaolusid ja kuriteo toimepanija isikut (VNFSV KrK § 45 p. „v“).

Sõjaaja tingimustes on rida kuritegusid ohtlikumad kui rahu ajal. Nõnda kahjustab meie sõjalisi jõude sotsialistliku omandi riisumine sõja ajal, nõrgestades NSVL kaitsevõimsust. Ohtlikumad on ka ründed kodanike isiklikule varale, kui kurjategija kasutab sõjaaja tingimusi — näiteks varastab evakueeritavat vara, riisub evakueeritute poolt mahajäetud kortereid jms. Toiduainetega või massiliselt tarvitata vate esemetega spekuleerimine sõjaaja tingimustes tunnistab, et süüdlased kasutavad neid tingimusi kasusaamise otstarbel, täielikult arvestamata sotsialistliku riigi huvisid. Endastmõistetavalt peab kohus karistuse määramisel arvestama selliste kuritegude suurenenud ohtlikkust sõja ajal.

Ka ei lange kohtult sõja ajal kohustus arvestada asjas ilmnenu d asjaolusid ja kurjategija isikut.

Seadus loendab rea asjaolusid, mis raskendavad või kergendavad süüd (VNFSV KrK § 47 ja 48). Nende asjaolude loetelu ei ole lõplik. Näiteks omavad sõjaaja tingimustes tähtsust sellised asjaolud, nagu sõjas saadud invaliidsus, mehe või teiste perekonnaliikmete Punaarmeele kutsumine, kui süüalusel on ülalpeetavaid (lapsed, raugaeas vanemad).

Teisest küljest peab kohus silmas pidama, et sõjaaja tingimustes on igaüks oma töökohas kohustatud kogu oma jõudu pingutama selleks, et vaenlane purustataks. Lohakas, ükskõikne suhtumine oma kohustusesse, mis põhjustab rahvamajandusele või sõjalisele kaitsele kahjulikke tagajärgi, peab tooma süüdlasele suurema karistuse kui see oleks nõutav olnud rahu ajal.

VNFSV KrK § 51 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragrahvid annavad kohtule õiguse erakordseil asjaoludel vähendada karistust alla seaduses ettenähtud alammäära või koguni üle minna

teisele, vähem raskele karistusliigile, näiteks vabadusekaotuselt paranduslikele töödele. VNFSV KrK §-s 53 antakse kohtule õigus teatud tingimustel süüalust tingimisi süüdi mõista. Need eeskirjad on kehtivad ka sõjaaegses olukorras. Kuid oma jõu säilitab NSVL Ülemkohtu Pleenumi määrus 15. augustist 1940. a. §-de 51 ja 53 kohaldamata jätmisest sotsialistliku omandi raiskajate, riisujate ning huligaanide suhtes, kuigi seda määrust ei tohi rakendada mehhaaniliselt.

§ 2. KARISTUSE KOHALDAMISE KUSIMUSI SÕJAAJAL.

VNFSV KrK § 28. märkus 2. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide kohaselt võib kohtuotsuse täitmist, mis sõjaajal mõistab sõjaväelasele vabadusekaotuse ilma õiguste kaotuse, otsuse teinud kohtu määrusega edasi lükata kuni sõjategevuse lõpuni tingimusel, et süüdimõistetu saadetakse tegevväkke. Kui ta tegevväe koosseisus avaldab end kodumaa vabariiklikult kaitsjana, siis võib teda vastava sõjaväelise ülemuse taotlusel karistusest täielikult vabastada või temale määratud karistust asendada kergemaga.

NSVL Ülemkohtu Pleenumi 26. juuni 1942. a. määruse kohaselt võib karistusest vabastamise või karistuse kergendamise määrust teha VNFSV KrPK §-de 30 ja 461 korras: kui süüdimõistetu teenib Punaarmees või Sõja-Merelaevastikus — vastav sõjatribunal süüdimõistetu väeosa asukoha järgi, pärast süüdimõistetu vabastamist Punaarmee või Sõja-Merelaevastiku teenistusest aga — kohus, kes otsuse teinud, või vastav kohus süüdimõistetu elukoha järgi.

NSVL Ülemkohtu poolt süüdi mõistetud isikute suhtes võib seda küsimust otsustada ainult NSVL Ülemkohus.

VNFSV KrK § 28. märkus 2. käib juba Punaarmee või Sõja-Merelaevastikus viibivate isikute kohta. Kuid sõjaaja tingimustes oleks real juhtumel ebaotstarbekohane viia vabadusekaotust määranud otsus täidekutseealiste isikute suhtes. See takistaks neid täitmast oma püha kohust — kaitsta kodumaad, relv käes. Seepärast järgnes 23. juulil 1943. aastal NSVL Ülemkohtu juhend, mille kohaselt kuriteo toimepannud isikute mõistmine vabadusekaotusele ilma õiguste kaotusega ei ole takistuseks nende isikute kutsumisele või mobiliseerimisele Punaarmeesse või Sõja-Merelaevastikku.

Kohus ei tohi NSVL Ülemkohtu Pleenumi määrust sõjaväekohuslikele või järjekordse kutse alla kuuluvaile süüalustele kohaldada mehhaaniliselt, vaid peab arvestama niihästi kuritegu ennast kui ka kurjategija isikut. Kui kohtus tõestatakse, et süüalune pani kuriteo toime mobiliseerimisest või Punaarmeesse kutsumisest kõrvalehoidumise sihiga, teadlikult soovides, et teda mõistetakse süüdi kuriteo eest, näiteks varguse või huligaansuse eest, siis kohus peab asja saatma sõjaprokurörile süüaluse vastutuselevõtmiseks mobilisatsiooni-kutsest sõjaajal kõrvalehoidumise katse eest (VNFSV KrK § 193^{10a}).

Juhul, kui kohus kohaldab NSVL Ülemkohtu Pleenumi 26. juuli 1943. a. määrust, saadab kohus, otsust täitmisele pööramata, otsuse ära kirja viibimata rajooni sõjakomissariaati. Kui sõjakomissariaat tunnistab süüdimõistetu kutse alla kuuluvaks, teatab ta sellest 10 päeva jooksul kohtule, kes otsuse teinud. Kohus annab sel juhul VNFSV KrK § 28. märkus 2. põhjal määruse kohtuotsuse täitmise seismapaneku kohta kuni süüdimõistetu tagasitulekuni Punaarmeesse. Kui aga sõjakomissariaat leiab, et süüdimõistetu ei kuulu Punaarmeesse kutsumisele, siis teatab ta sellest viibimata kohtule ja viimane pöörab otsuse täitmisele (NSVL Sõja

Rahvakomissari ja NSVL Kohtu Rahvakomissari 13. märtsi 1942. a. käskkiri).

VNFSV KrK § 28. märkus 2. kohaldamise ulatust on NSVL Ulemnõukogu Presiidiumi 27. veebruari 1942. a. seadlusega laiendatud raudtee- ja veetranspordi töötajatele, kes on mõistetud vabadusekaotusele ilma valimisõiguste kaotuseta.

Tegevväkke lähetatud isikute vabastamine karistusest toimub KrK § 28. märkus 2. poolt sätitud üldises korras.

Et paranduslikele töödele mõistmise korral on töötasust kinnipidamine karistuse lahutamatuks osaks, siis peab nende kinnipidamiste suurus seaduse poolt ettenähtud piirides, s. o. kuni 25%, samuti nagu ka karistuse kestus määratud olema kohtuotsuses niihästi paranduslikele töödele mõistmise korral töökoha järgi kui ka üldisel alusel (NSVL Ulemkohtu Pleenumi 8. juuni 1942. a. määrus).

Kui paranduslike töödena määratud karistust kannab kolhoosnik, traktorist või kombainer kolhoosis või masina-traktorijaamas, siis teostatakse mahaarvamist nende karistuse kandmise ajal kolhoosis sooritatud tööpäevade kogutulust (selle hulgas ka garanteeritud alammäärast) rahalises ja materiaalses osas, kuid mitte üle 25% (NSV Liidu Prokuröri, NSV Liidu Kohtu Rahvakomissari ja Siseasjade Rahvakomissari 21. aprilli 1943. a. käskkiri).

NSVL Ulemkohtu Pleenumi 7. jaanuari 1943. a. määruse „Peakaristuse kandnud ja oma vanuselt kutse või mobilisatsiooni alla kuuluvate isikute õiguste kaotuse ennetähtaegse tühistamise korra kohta“ kohaselt on otsuse langetanud kohus, samuti ka oma pädevuselt sellele vastav karistuse kandmise asukoha kohus õigustatud andma VNFSV KrPK § 461. korras määrust peakaristuse kandnud isikute õiguste kaotuse ennetähtaegse tühistamise kohta.

Kohus teeb sellekohase määruse niihästi sõjakomis-

sariaadi esitusel kui ka süüdimõistetu enese avaldusel, mis on varustatud sõjakomissariaadi vastava resolutsiooniga, ühtlasi aga ka kinnipidamisasutise ettepanekul, samuti sõjakomissariaadi resolutsiooniga (7. jaanuari 1943. a. määrus ei laiene kontrrevolutsiooniliste kuritegude eest süüdimõistetuile, välja arvatud kuriteost mitteteatamine, ja banditismis süüdimõistetuile).

§ 3. RIIKLIKE KOHUSTUSTE JA KOORMISTE TÄITMISEST KEELDUMINE VÕI KÕRVALEHOIDUMINE SÕJAAJAL.

Isamaasõda on tsiviilelanikkonnale asetanud mitmesuguseid kohustusi ja koormisi, mille täpne ja õigeaegne täitmine on tähtis vaenlase kiireima purustamise organiseerimiseks. Mõned neist kohustusist ja koormistest esinevad ainult sõjaajal (näiteks kohustus täita pimen-damiseeskirju, kohustus anda sõjakomissariaatidele veovahendeid), teised kohustused esinesid ka rahu-ajal, kuid omandasid Isamaasõja tingimustes erilise tähtsuse, olles otseselt suunatud vaenlase kiireima pu-rustamise organiseerimisele (näiteks kohustus maksta makse, põllumajandussaaduste äraandmise kohustus jne.).

Nende kohustuste täitmisest keeldumine või kõrvale-hoidumine toob endaga kaasa, sõltuvalt nende laadist, vastutuse administratiiv-, distsiplinaar- või kriminaal-korras. Kriminaalvastutuse kerkimisel arutatakse vas-tavaid asju, sõltuvalt kuriteo toimepaneku-kohast ja iseloomust, kas sõjatribunalides, oblasti- (krai-) kohtu-tes või rahvakohtutes. (Viimast asjade rühma käsitle-megi alljärgnevalt.)

Mõned neist kohustusist, mille rikkumist käsitlevad asjad alluvad rahvakohtule, on eriliselt ette nähtud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustes (näiteks

mitmesugused sõjatööstuse ettevõtteis, kolhoosides, sovhoosides ja masina-traktorijaamades toimuva töö suhtes püstitatud töökoormised). Need seadlused sätivad kriminaalvastutust vastavate koormiste täitmisest keeldumise või kõrvalehoidumise eest, ja otsused isikute kohta, kes on süüdi seesuguses keeldumises või kõrvalehoidumises, tehakse vastava seadluse alusel (neist allpool).

Keeldumist ja kõrvalehoidumist selliste riiklike koormiste ja kohustuste täitmisest sõjaajal, mille kvalifikatsioon ei ole ette nähtud erilistes seadustes, seadlustes või NSVL Kohtu Rahvakomissari või NSVL Ülemkohtu seletustes, kvalifitseeritakse teatud tingimuste esinemisel VNFSV KrK § 59⁶ järgi.

Mõnede tsiviilelanikkonnal lasuvate kohustuste täitmatajätmise juhtumite kohta on olemas NSVL Ülemkohtu erilised seletused, mis näitavad, milliste KrK paragrahvide järgi kvalifitseerida keeldumist või kõrvalehoidumist (näiteks üldkohustuslikust sõjaväelisest õppusest kõrvalehoidumise kohta).

Rahvakohtutele alluvad asjad, mis käsitlevad riiklike koormiste sõjaajal täitmisest keeldumise või kõrvalehoidumise järgmisi liike.

1. Maksude tasumisest või koormiste täitmisest keeldumine või kõrvalehoidumine sõjaajal (VNFSV KrK § 59⁶).

VNFSV KrK § 59⁶ kohaldatakse ainult sõjaajal. Rahuaja tingimustes jälitatakse vastavaid maksude tasumisest või riiklike koormiste täitmisest keeldumise või kõrvalehoidumise juhtumeid administratiivkorras või kohtukorras VNFSV KrK §-de 60 ja 61 järgi. VNFSV KrK § 59⁶ ei sisalda nende koormiste täpset loetelu, millede täitmisest keeldumine või kõrvalehoidumine toob endaga kaasa selle paragrahvi rakendamise. Need riik-

like koormiste liigid, mis VNFSV KrK §-s 59⁶ loeteldud (autotranspordi, hobuste, veokite ja laevade sõjalised koormised), on vaid näitlikud liigid.

Maksude tasumisest või kohustuste täitmisest sõjaajal keeldumist või kõrvalehoidumist kvalifitseeritakse VNFSV KrK § 59⁶ järgi ainult kuritahtlikkuse korral.

Kuritahtlikkuse nõue on püstitatud NSVL Kohtu Rahvakomissari 12. septembri 1942. a. käskkirja nr. 85 p-de 21 ja 22 tõttu.

Seaduses ei ole määratud, milliseil juhtumeil tuleb kohustuste täitmatajätmist lugeda kuritahtlikuks. Kohus peab iseseisvalt ja igal üksikul juhtumil otsustama, kas keeldumisel või kõrvalehoidumisel oli kuritahtlik iseloom. Kuritahtlikuks tuleb reeglipäraselt lugeda maksude tasumisest või kohustuste täitmisest keeldumist või kõrvalehoidumist, kui keeldumine või kõrvalehoidumine oli korduv, kui keeldumine või kõrvalehoidumine toimus mitme isiku poolt kokkuräägitult, kui keeldumisega või kõrvalehoidumisega käis kaasas vastuhakkamine valitsusvõimudele, katsed varjata varandust, haiguse simuleerimine, dokumentide võltsimine, pettus, keeldumisest ja kõrvalehoidumisest tulenevate raskete tagajärgede tekkimine, või kui kohustuste täitmiseks esineb takistuseta võimalus jms.

Kuritahtlikkuse puudumisel võetakse maksude tasumatajätmises või koormiste täitmatajätmises süüdlased isikud vastutusele administratiivkorras, kui vastutus on ette nähtud seaduses või kohalike nõukogude ja täitevakomiteede määrustes, või kui ta on kehtestatud paikondades, mis on kuulutatud sõjaseisukorda NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 22. juuni 1941. a. seadluse „Sõjaseisukorrast“ § 4. punkt „a“ korras.

VNFSV KrK §-i 59⁶ tuleb kohaldada eriti järgmisil juhtumeil:

a) NSVL Ülemkohtu Pleenum määras kohaliku õhukaitse eeskirjade ja korralduste rikkumise juhtumite kvalifitseerimise küsimuse kohta, et sõjaseisukorda

kuulutatud paikkondades kohaldatakse selliste rikkumiste puhul NSVL Ulemnõukogu Presiidiumi 22. juuni 1941. a. seadluse § 4. p. „a“. NSVL Kohtu Rahvakomisari 7. augusti 1941. a. seletuse nr. AD 17-67 kohaselt paikkondades, mis ei ole kuulutatud sõjaseisukorda ja kus kohustuslik pimendamine ja teised kohaliku õhukaitse korraldused on maksma pandud vastavate kohalike valitsusvõimude korraldustega, võetakse nende korralduste vastu eksijad vastutusele administratiivkorras kohalike organite korraldustega seatud sanktsioonide piirides.

Pimendamise ja teiste kohaliku õhukaitse abinõude kohta käivate korralduste kuritahtliku rikkumise korral kannavad süüdlased vastutust VNFSV KrK § 59⁶ järgi.

Lahendades küsimust kuritahtlikkuse esinemise või puudumise kohta pimendamiseeskirjade rikkumisel on vaja mitmesuguste asjaolude seas arvestada ka seda, kas nende eeskirjade rikkumine toimus sõjaseisukorda kuulutatud paikkonnas või mujal.

b) NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 25. juuni 1941. a. määrus kohustas elanikkonda viie päeva jooksul ära andma nii individuaalselt kui ka kollektiivselt kasutatavad igatüübilised raadiovastuvõtjad ja raadiosaatjad. NSVL Ulemkohtu Pleenumi 14. juuli 1941. a. määruse kohaselt tuleb raadiovastuvõtjate ja raadiosaate-seadiste äraandmisest kõrvalehoidumist kvalifitseerida VNFSV KrK § 59⁶ järgi.

v) NSVL Rahvakomissaride Nõukogu kohustas 22. augusti 1941. a. määruses rea linnade elanikkonda, riiklike, kooperatiivseid ja kaubanduslikke organisatsioone tegeva Punaarmee vajadusteks ära andma prisma-binoklid. Isikud, kes määratud tähtjaks binokleid ära ei andnud, kuuluvad selle määruse § 5. kohaselt kriminaalvastutusele võtmisele sõjaaja seaduste järgi. NSVL Ulemkohtu Pleenum määras 22. septembril 1941. a., et neil juhtumel võetakse süüdlased vastutusele VNFSV KrK § 59⁶ järgi.

g) Kolhoositalundid, tööliste ja teenistujate, tööndus- ja kalandusartelli ja invaliidide ühistöö artelli liikmete üksikmajapidamised, samuti ka kohustuslikest hange- test vabad majapidamised kuuluvad riiklikele organi- satsioonidele määratud toornaha kohustuslikust müü- gist korduva või kuritahtliku kõrvalehoidumise eest kriminaalvastutusele võtmisele NSVL Ülemkohtu Plee- numi 29. juuli 1943. a. määruse kohaselt VNFSV KrK § 59⁶ järgi (kohaldades NSVL Rahvakomissaride Nõu- kogu 24. novembri 1942. a. määruse „Kolhoositalundite ja üksikmajapidamiste poolt riigile põllumajandussaa- duste kohustuslike hangete mittetäitmise eest vastutuse kohta“ § 2).

d) NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 24. novembri 1942. a. määruse kohaselt võetakse põllumajandussaa- duste kohustuslike hangete korduvast või kuritahtlikus täitmatajätmises süüdlased isikud peale kindlaksmäära- tud trahvi (äraandmata saaduste kahekordne turuhind) ka kriminaalvastutusele VNFSV KrK § 59⁶ järgi.

Kui kohustuslike hangete mittetäitmist käsitleva asja arutamisel kohus avastab andmeid, mis tõendavad riigile määratud põllumajandussaaduste kohustuslike han- gete korduvat või kuritahtlikku mittetäitmist kolhoo- side, talundite ja üksikmajapidamiste poolt, siis teeb kohus maksuvõla sissenõudmise ja trahvimise otsuse kõrval määruse asja üleandmise kohta prokurörile uuri- mise toimetamiseks ja süüdlaste kriminaalvastutusele võtmiseks VNFSV KrK § 59⁶ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi (NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi, NSVL Varumise Rahvakomissariaadi ja NSVL Rahanduse Rahvakomis- sariaadi instruksiooni p. 24, mis kinnitatud NSVL RKN poolt 24. novembril 1942. a.).

Kohtute praktikas tekib sageli küsimus, kas on või- malik VNFSV KrK § 59⁶ järgi vastutusele võtta ette- võtete, asutiste jms. ametiisikuid, kes on süüdi selles, et nad ei täitnud sõjaajal kohustusi ja koormisi, mis

lasusid asutistel ja ettevõtetel, organisatsioonidel jne. ja mida need ametiisikud oma teenistusseisundi tõttu olid kohustatud täitma. Selle küsimuse lahendamisel on vajalik lähtuda sellest, et kõigi tegude eest, mis ametiisikud on oma ametis toime pannud, s. o. kuritegude eest, mida nad võisid toime panna ainuüksi oma teenistusseisundi tõttu, on nad vastutavad ametialaliste kuritegude kohta käivate paragrahvide järgi, antud juhtumil VNFSV KrK § 109. või 111. järgi (NSVL Ulemkohtu Kriminaalajade Kohtukolleegiumi 8. juuli 1942. a. määrus Merkurjevi asjas). Eriti käib see kolhooside esimeeste kohta, kes kolhoosil lasuvate koormiste täitmisest keeldumise ja kõrvalehoidumise eest sõjaajal, kuna nende koormiste täitmine on esimeeste kohusteks, kuuluvad vastutusele võtmisele täpselt samuti VNFSV KrK § 109. või 111. järgi.

Rahvakohtute praktikas esineb mitmesuguste tegude ebaõige kvalifitseerimise juhtumeid VNFSV KrK § 59⁶ järgi, nagu:

a) N. ja Š. olid VNFSV KrK § 59⁶ järgi mõistetud süüdi selles, et nad, olles kutsutud Punaarmeele, läksid pärast arstlikku ülevaatust koju ja ühe kuu jooksul varjasid end sõjakomissariaadi eest.

Punaarmeele kutsumisest kõrvalehoidumine sõjaajal on otseselt ette nähtud VNFSV KrK §-s 193^{10a}. Paragrahv 59⁶ on N. ja Š. suhtes kohaldatud lausa võõriti.

b) Masinist P. oli rahvakohtu poolt VNFSV KrK § 59⁶ järgi mõistetud süüdi selles, et ta ei täitnud jaama ülema korraldust töötamise kohta veduril nr. 6909, teatades, et ta ei keeldu tööst, kuid et ta on jaama välja kutsutud töötama veduril nr. 104. P. talitusviisis ilmneb teenistuslik üleastumine. Ometigi, kui P. keeldumine asuda vedurile võis tuua kaasa VNFSV KrK §-s 59^{3v} ettenähtud tagajärgi, peab tema talitusviisi kvalifitseerima VNFSV KrK § 59^{3v} järgi kui transpordi alal toimunud töödistsipliini rikkumist.

v) N. autobaasi nr. 2 autosalga autojuht K., saades mehhaanik Šiškinilt ülesande remonteerida koos autojuht T-ga masinat, mis kuulus äraandmisele rajooni sõjakomissariaati, ei täitnud seda ülesannet, vaid läks õllepoodi, kus pummeldas mitu tundi. Kohus kvalifitseeris K. talitusviisi VNFSV KrK § 59^b järgi, kuigi selleks polnud mingisugust alust. Tõeliselt oli K. kuritegu töölt puudumine, mis on ette nähtud 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2.

g) Sageli mõistavad rahvakohtud kolhoosnikke ekslikult süüdi VNFSV KrK § 59^b järgi neil juhtumel, kui neid võis vastutusele võtta vaid distsiplinaarkorras Põllumajandusliku artelli põhikirja § 17. alusel.

Rahvakohus mõistis naiskolhoosniku Fjodorova VNFSV KrK § 59^b järgi süüdi tööle mitteilmumise pärast kahe päeva jooksul, et raiuda loomabaasi kütteks hagu. Kui Fjodorova poleks ilmunud tööle isegi mitteamaluvail põhjusil, peab ta kandma vastutust Põllumajandusliku artelli põhikirja § 17. kohaselt distsiplinaarkorras.

Teine rahvakohus mõistis kolhoosniku D. VNFSV KrK § 59^b järgi süüdi sellepärast, et ta ei ilmunud 19. oktoobril 1941. a. tööle, kasutades seda päeva vildikute ostmiseks laadalt. D. tõendas, et ta sai sel päeval puudumiseks kolhoosi esimehelt loa. Kui D-l poleks säärast luba olnudki ja ta puudus töölt ühe päeva — ka neil tingimusil ei oleks tema talitusviisis kuriteo koosseisu.

2. Uldkohustuslikust sõjaväelisest õppusest kõrvalehoidumine.

Seltsimees Stalin oma 23. veebruari 1942. a. käskkirjas nõuab, „et meie maal mitte minutikski ei lakkaks reservide ettevalmistamine rinde abistamiseks. On vajalik, et üha uusi ja uusi väeosi saabuks rindele võidu saavutamiseks metsistunud vaenlase üle.“

Niisuguste reservide ettevalmistamise ja väljaõpetamise vajadus kaasaja sõjategevuse poolt esitatud nõuete tasemeni mõjutas Riiklikku Kaitsekomiteed NSVL-us sisse seadma üldist sõjaväeõppust.

Olles arvamusel, et igale NSV Liidu kodanikule, kes on võimeline relva kandma, peab õpetatama sõjaasjandust, et olla ettevalmistatud kaitsma relvaga käes oma kodumaad, ja sihiga ette valmistada Punaarmee jaoks väljaõpetatud reserve, seadis Riiklik Kaitsekomitee 1. oktoobrist 1941. a. sisse kohustusliku sõjaväeõppuse NSVL meessoost kodanikele 16 kuni 50 aasta vanuseni.

Kohustuslik sõjaväeõppus teostub väljaspool sõjaväelist korda, ilma et sõjaväeõppusele kutsutud isikuid kistaks eemale tööst vabrikutes, tehastes, sovhoosides, kolhoosides ja asutistes.

Sõjaväeõppuse päevad ja tunnid peavad sõjakomisariaatide poolt olema seatud seesuguse arvestusega, et ettevõtete ja asutiste loomulik töökäik ei saaks segatud ega tootmine kahjustatud.

Seega võib iga sõjaväeõppusele kutsutu ilma oma teenistuskohuseid ja toodangut kahjustamata täita oma kohustusi õppuse sooritamisel.

Nende kohustuste rikkumine on ühiskonnaohtlik, sest see on otseselt suunatud NSVL riigikaitse huvide vastu. M. I. Kalinin ütles oma kõnes komnoorte aktiivile Kuibõševi linnas: „Üks komnoorte rajoonikomitee sekretär kaebas siin aktiivis, et tema juures paljud komnoored ei soorita sõjaväeõppust. Ma ei mõista seda. Sest selle eest võib ju kriminaalvastutusele võtta sekretäri ennast... Sõjaväeõppus on ju riiklik kohustus, mitte aga vabatahtlik tegevus. Kes siis võib sellest keelduda?“

Üldkohustuslikust sõjaväelisest õppusest kõrvalehoitudumise juhtumite kvalifitseerimise küsimuse kohta määras NSVL Ülemkohtu Pleenum 11. oktoobril 1941. a., et NSVL kodanikud, kes Riikliku Kaitsekomitee 17. septembri 1941. a. määruse kohaselt on kutsutud kohustuslikule sõjaväelisele õppusele, kuuluvad õppusest

kõrvalehoidumise eest kriminaalvastutusele võtmisele VNFSV KrK § 68. järgi (ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi), kusjuures raskendavate asjaolude korral kohaldatakse KrK § 68. lg. 2. VNFSV KrK §-s 68 ettenähtud vabaduskaotust kuni kuue kuuni võib kohaldada ilma paranduslike töödega asendamata.

Neis liiduvabariikides, mille kriminaalkoodeksid ei sisalda VNFSV KrK § 68. lg-tele 1 ja 2 vastavaid paragrahve, kohaldatakse kohustuslikust sõjaväelisest õppusest kõrvalehoidumises süüdlaste kohta analoogia alusel kriminaalkoodeksi seda paragrahvi, mis näeb ette järjekordsest tegevasse sõjaväeteenistusse kutsumisest kõrvalehoidumist.

§ 4. TÖÖDISTSIPLIINI RIKKUMINE.

Sõjaaja tingimustes omandab töödistsipliini kõvendamine veel suurema tähtsuse kui rahuajal.

„Sõda nõuab kolossaalseid vahendeid ja nõuded nende järele suurenevad iga päevaga,“ ütleb M. I. Kalinin. „Armee rindel ja uued formeerimised nõuavad varustust. Lakkamatuis lahinguis toimub tohutu laske-
moona kulutamine. Kõik, kes töötavad relvastuse ja laskemoona tootmisel, kannavad suurimat vastutust kodumaa ja Punaarmee ees. Igaüks, kes pidurdab, kes lohakuse või hooletuse tõttu viivitab sõjaproduktiooni väljalaskmist, see paneb kodumaa suhtes toime kuriteo, muutub tahtmatuks vaenlase abistajaks.“¹

Sõjaajal suureneb tunduvalt NSVL Ülemnõukogu Preiidiumi 26. juuni 1940. a. seaduse rikkumise ühiskondlik ohtlikkus.

Iga töölt puudumine või omavoliline töölt lahkumine osutub sõjaaja tingimustes tööriindelt deserteerimiseks

¹ M. Kalinin. Nõukogude rahva Isamaasõda saksa anastajate vastu. 1942. a., lk. 21 (venekeelne väljaanne).

ja kuriteoks kodumaa vastu, õõnestab vaenlase kiireima purustamise organiseerimist. Sõjaajal võimaldatud töölt-puudumised ja omavolilised töölt lahkumised desorganiseerivad rindele hädavajalike saaduste ja materjalide tootmist, eriti töölt puudumine kaitsetööstuse ettevõttele või säärase ettevõtete otseselt seotuis.

Sõjaaja tingimustes peavad rahvakohtud seepärast pidama järjekindlat ja karmi võitlust töölt puudujatega, logardite ja jooksikutega ega tohi võimaldada mingisuguseid kergendusi 26. juuni 1940. a. seadluse rakendamisel.

Erilise tähtsuse omandab sõjaajal rohkel arvul tootmisalale siirdunud uute töölishulkade kasvatamine karmile sõjaaegsele töödistsipliinile. Selles mõttes säilitavad täielikult kogu oma tähtsuse seltsimees Stalini juhised, mis ta andis juba 1926. aastal selle kohta, et „on vaja selgitada töölistele, eriti neile, kes on hiljuti asunud vabrikuisse ja tehastesse, on vaja selgitada, et lubades endale töölt puudumist ja mitte tõstes töövillakust, tegutsevad nad üldise asja kahjuks, kogu tööliklassi kahjuks, meie tööstuse kahjuks“.²

Rahvakohtunikud peavad meeles pidama, et töölt puudujate ja jooksikute kõhklemata süüdimõistmine on üheks abinõuks, et kasvatada töödistsipliinile ja mõjutada asutiste ning ettevõtete puudulikult distsiplineeritud töötajaid.

Rahvakohtunikud lõpetavad sageli 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. ettenähtud asju sel põhjusel, et süüalune on kutsutud Punaarmee. NSVL Ülemkohtu Pleenumi 12. juuni 1942. a. määruse kohaselt kuuluvad teatavasti lõpetamata menetlused lõpetamisele Punaarmee ridadesse ja Sõja-Merelaevastikku kutsutud isikute vastu nende kuritegude suhtes, mis nad

---

² Stalin. Nõukogude Liidu majanduslikust seisukorrast. Lenin ja Stalin. Teoste kogu ÜK(b)P ajaloo tundmaõppimiseks. III k., lk. 66 (venekeelne väljaanne).

on toime pannud enne sõjaväeteenistusse kutsumist, kui nende kuritegude eest on seaduse poolt ette nähtud mitte kõrgem karistus kui paranduslikud tööd. Seesuguste isikute poolt 26. juuni 1940. a. seadluse rikkumise asjade lõpetamine võib toimuda siis, kui kohtu käsutuses on ametlikud andmed selle kohta, et süüalune on juba kutsutud Punaarmeesse (näiteks sõjakomissariaadi kutse, ettevõtte või asutise, milles süüalune töötab, ametlik teadaanne jne.). Mõned rahvakohtunikud aga lõpetavad 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. ettenähtud asju, ilma et asjale seesugust ametlikku kinnitust juurde oleks lisatud, üksikuil juhtumeil — süüaluse enese tühisõnalise avalduse põhjal, et ta on sõjaväeteenistusse kutsutud, või süüaluse kohtukutsele kirjutatud märkuse põhjal, mille on teinud mõni ta kodakondseist.

Punaarmeesse kutsutud isikute omavolilist töölt lahkumist käsitlevate asjade lõpetamisel peab rahvakohus selgitama, millal omavoliline lahkumine aset leidis — kas enne sõjaväeteenistusse kutsumist, või aga toimus „omavoliline lahkumine“ Punaarmeesse kutsumise tagajärjel. Viimasel juhtumil oli omavoliliselt lahkumise asi ise ettevõtte või asutise administratsiooni poolt alusetult algatatud. Selle asjaolu kindlakstegemine on oluliselt tähtis, et võtta (distsiplinaar- või kriminaal-) vastutusele administratsiooni, kes algatas asja niivõrd põhjendamatult.

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1941. a. seadluse põhjal „Tööliste ja teenistujate tööaja kohta sõjaajal“ on tööstus-, transport-, põllumajandus- ja kaubandusettevõtete direktorid NSVL Rahvakomissaride Nõukogu loal õigustatud seadma sisse kohustuslikke ületunnitoid kestusega 1 kuni 3 tundi päevas niihästi kõigile ettevõtte töölistele ja teenistujatele kui ka üksikute tööharude ja rühmituste töölistele ja teenistujatele. Töölt puudumine või säärastest ületunnitöö-

dest keeldumine on 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. rikkumine.

Teenistujate ja tööliste tööjõu ratsionaalne kasutamine teisele tööle üleviimisega on sõjaajal tähtsusest veelgi suurenenud. Sel otstarbel on NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 23. juuli 1941. a. määrus „Vabariikide rahvakomissaride nõukogudele ja krai (oblasti) täitevkomiteedele tööliste ja teenistujate teisele tööle üleviimise õiguse andmise kohta“ andnud sõjaajaks liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogudele ja krai ning oblasti töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele õiguse töölisi ja teenistujaid, kes on koosseisude kokkutõmbamise, ehitustegevuse pidurdamise jms. tagajärjel töölt vabanenud, sundkorras üle viia teiste asutiste, ettevõtete või ehituste töödele sõltumatult nende ametkondlikust kuuluvusest või territoriaalsest asukohast. Tähendatud määrusega ettenähtud korras teisele tööle üleminekust keeldumine toob endaga kaasa kriminaalvastutuse NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 1. põhjal kui ettevõttest või asutisest omavolilise lahkumise eest.

Ekslikult talitavad rahvakohtud, mõistes 26. juuni 1940. a. seadluse põhjal süüdi töölisi ja teenistujaid, kes puuduvad töölt, mida sooritatakse ühiskondlike algatuste korras (näiteks töö puhkepäeval kaitsefondi heaks üldkoosoleku otsusel). Säärane töölt puudumine ei ole kriminaalselt karistatav. Ta võib esile kutsuda vaid ühiskondliku mõjutamise vahendeid. Kui aga tähtajaliste tööde täitmiseks direktsoon kuulutas puhkepäeva käskkirjaga tööpäevaks, siis tuleb tööle mitteilmumist kvalifitseerida kui töölt puudumist.

Töölt puudumises süüdistatavad seletavad tööle hilenemist sageli asjaoludega, mis on otseselt seotud sõjaaja tingimustega (õhuhäired, öövalved, häiretest tingitud tööseisak transpordis jms.).

Rahvakohus peab hoolikalt kontrollima, kas tähen-

datud asjaolud tõeliselt esinesid, ega tohi usaldada süüaluse vastavaid tühisõnalisi seletusi.

Nende asjaolude tõendamine annab kohtule aluse tunnistada hilinemise põhjused kaaluvaiks, kui kohus teeb kindlaks, et hilinemine on tingitud just neist asjaoludest.

Nii talitas rahvakohus õieti, mõistes õigeks töölise A., kes ilmus tööle mitte kell 6, vaid kell 7 hommikul, kui see esitas kohtule tõendi, et ta eelmisel päeval töötas kaks vahetust ja olles töölt koju tulnud, valvas õhuhäire ajal pööningul kella 10-st õhtul kuni kella 3-ni hommikul.

Vääriti mõistis rahvakohus õigeks töölise K., jättes kontrollimata tema seletuse, et ta ei ilmunud öösisse vahetusse sellepärast, et teel olevat teda tabanud õhuhäire. Selle küsimuse järgneval kontrollimisel tehti kindlaks, et öösine vahetus algas tehases kell 22.50, kuna õhuhäire kuulutati kell 1.15.

Isamaasõja ajal suureneb transpordi-töötajate mõjuva põhjuseta töölt puudumise, omavolilise lahkumise ja mittekaines olekus tööle ilmumise ohtlikkus. Kui need töödistsipliini rikkumised tõid või võisid tuua kaasa §-s 59^{3v} ettenähtud tagajärgi, siis tuleb neid kvalifitseerida selle paragrahvi järgi, aga mitte NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadluse põhjal (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 13. novembri 1941. a. määrus). 15. aprilli 1943. a. seadluse „Sõjaseisukorra kehtimapaneku kohta kõigil raudteedel“ ja 9. mai 1943. a. seadluse „Sõjaseisukorra kehtimapaneku kohta mere- ja jõe transpordis“ andmisega kannavad transpordi-töötajad mõjuva põhjuseta töölt puudumise ja omavolilise lahkumise eest vastutust nagu sõjaväelased omavolilise äraoleku ja deserteerimise eest.

Erilise tähelepanuga peavad kohtud fašistlikest okupantidest vabastatud paikkondades asuma arutama seal tööd taasalustanud ettevõtete ja asutiste tööliste ja teenistujate tööle mitteilmumise asju. Nende asjade

arutamisel on vajalik hoolikalt selgitada, kas süüalune teadis ja millal nimelt sai ta teada vastava ettevõtte või asutise töö taasalustamisest.

Pärast ühe Moskva oblasti rajooni vabastamist fašistlikest okupantidest andis Moskva-Donbassi raudtee ülem päevakäsu töö alustamiseks U. raudteejaamas arvates 23. detsembrist 1941. a. ja jaama tööliste ning teenistujate samaks kuupäevaks endisele tööle tagasituleku kohta. Osa töölisi oli okupatsiooni ajaks evakueerunud, kuna osa viibis teistes okupeeritud rajoonides. Osa raudteelasi kuulis rajooni ja U. jaama vabastamisest ning raudteeülema päevakäsust alles mõni aeg hiljem, mille järel nad hakkasid U. jaama tagasi pöörduma.

Pärast 23. detsembrit tööle ilmunud töötajad mõisteti siiski süüdi mõjuva põhjusega töölt puudumise eest. Rahvakohtu otsus tühistati (NSVL Kohtu Rahvakomisari 26. juuni 1942. a. käskkiri nr. 4-a).

Mõned rahvakohtud kvalifitseerivad ekslikult 26. juuni 1940. a. seadluse alusel sääraseid tegusid, mis on teiste seaduste poolt ette nähtud.

Nii toimivad rahvakohtud vääriti, kui nad kohaldatavad 26. juuni 1940. a. seadlust isikute suhtes, kes on hoidunud kõrvale põllutööle või kaitsetööstuse ettevõtteisse tööle mobiliseerimisest. Mobilisatsiooni korras kolhoosidesse, sovhoosidesse ja masina-traktori-jaamadesse tööle ilmumisest keeldumine või kõrvalehoidumine on ette nähtud NSVL RKN ja UK(b)P KK 13. aprilli 1942. a. määruses, kaitsetööstuse ettevõtteisse tööle mobiliseerimisest keeldumine aga NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 13. veebruari 1942. a. seadluses.

Ebaõige oleks ka 26. juuni 1940. a. seadluse järgi võtta vastutusele isikuid, kes on põllumajanduslikele töödele mobiliseeritud ja töö ajal töölt puudunud. Säärasel juhtumil võib esineda vaid distsiplinaarvastustus. Kui aga töölt puudumised muutuvad süstemaatiliseks või kuritahtlikuks, tuleb neid käsitada kui keel-

dumist või kõrvalehoidumist tööst, millele need isikud olid mobiliseeritud, ja süüdlasi tuleb vastutusele võtta NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 13. aprilli 1942. a. määruse järgi „Linna ja maa töövõimelise elanikkonna kolhoosidesse, sovhoosidesse ja masina-traktorijaamadesse põllumajanduslikele töödele mobiliseerimise korra kohta“.

Selle asemel, et töölt puudumist kvalifitseerida 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. põhjal, kvalifitseerivad rahvakohtud mõnikord seda ekslikult teiste seaduste järgi.

Nii toimis vääriti rahvakohus, kui ta mõistis VNFSV KrK § 59⁶ järgi süüdi autojuhi, kes purjutamise pärast ei ilmunud tööle kogu tööpäeva kestel. Autojuhi käitumine moodustas töölt puudumise, mis on ette nähtud 26. juuni 1940. a. seadluses § 5 lg. 2.

Neil juhtumel, kui süüdlased 26. juuni 1940. a. seadluse rikkumises kuuluvad noorte tööliste hulka, kes on käitisse asunud alles sõjaajal (eriti need, kes on tulnud vabriku- ja tehase-õppekoolidest), peab rahvakohus hoolikalt selgitama administratsiooni suhtumist uutesse kaadritesse, peab kontrollima, kas administratsioon on tarvilikult hoolitsenud tööliste igapäevaste vajaduste eest, on abistanud neid töö tundmaõppimisel, kas ta vabriku- ja tehase-õppekooli lõpetanud ei ole suunanud tööle mitte-erialaliselt, jne.

See on tarvilik kõigepealt kohtualuse süü suuruse kindlaksmääramiseks. Rahvakohus, kes kõiki neid asjaolusid ei ole selgitanud, ei suuda asja kohta teha õiget ja veenvat otsust. Kuid see on tarvilik ka selleks, et kohus saaks aidata kõrvaldada tema poolt kindlaks tehtud ebanormaalsusi administratsiooni suhtumises noortesse töökaadritesse.

Erilist peenetundelisust peab rahvakohus ilmutama säärast töölt puudumist käsitlevate asjade arutamisel, mille on esile kutsunud süüaluse isiklik osa Isamaasõjaga seoses olevais sündmustes.

Nii toimis rahvakohus vääriti, kui ta mõistis töölt puudumise pärast süüdi vanamehest-valvuri, kes oli tööle hiljaks jäänud sel päeval, kui ta sai teate oma poja langemisest rindel.

Sõjaaja tingimustes on veel suurem tähtsus nõudel, et süüdimõistmist töölt puudumise eest ei toimuks neil kordadel, kui tõeliselt on tegemist omavolilise töölt lahkumisega. Selle nõude mitesilmaspidamisel kaob tagatis järjekindlaks võitluseks omavolilise lahkumise kujul ilmnevate töödistsipliini rikkumistega.

Juba enne Isamaasõda tühistas NSVL Ülemkohtu Pleenum rahvakohtu otsuse, kes töölt 22 päeva ära olnud Astrahhovi mõistis süüdi töölt puudumise eest 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. järgi. Ülemkohtu Pleenum rõhutas, et „kohus hindas Astrahhovi tegu põhjendamatuks kui töölt puudumist, sest tema mõjuva põhjuseta nii pika aja (22 päeva) kestel tööle mitteilmumist tuleb käsitada mitte töölt puudumisena, vaid töölt omavolilise lahkumisena, kuna selle aja kestel Astrahhov võis sooritada ka teisi töid, sõita teise kohta jm.“

Sõjatööstuse ettevõttest omavolilist lahkumist käsitlevaid asju arutatakse NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse kohaselt sõjatribunalides. Erandi moodustavad asjad, mis käsitlevad alla 16 aasta vanuste õpipoiste omavolilist lahkumist sõjatööstuse ettevõttest. Neil juhtumel kohaldatakse alaealiste suhtes mitte 26. detsembri 1941. a. seadlust, vaid analoogia alusel 28. detsembri 1940. a. seadlust „Käsitöö- ja raudteekoolide ning vabriku- ja tehase-õppekoolide õpilaste vastutuse kohta töödistsipliini rikkumise puhul“ (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 1. augusti 1942. a. määrus).

26. juuni 1940. a. seadluse rikkumist käsitlevais asjades peab repressioon sõjaajal olema eriti järjekindel. NSVL Ülemkohtu Pleenum juhtis oma 22. oktoobri 1942. a. määrusega „kohtute erilist tähelepanu sellele,

et võitlus töödistsipliini rikkujatega, desertööridega ja muude tootmise desorganiseerijatega sel teel, et asju arutatakse kõige kiiremas korras ja kohaldatakse van- kumatult 26. juuni 1940. a. seadluses määratud karistus- vahendeid, on sõjaaja tingimustes üheks tähtsaimaks kohtu ülesandeks, mis aitab kindlustada vaenlase kii- reimaks purustamiseks võitleva Punaarmee tagalat, ja igasugusele järeleandlikkusele sel alal tuleb vaadata kui töödistsipliini kuritahtlike rikkujate liigsallimisele ja soodustamisele“.

NSVL Ülemkohtu Pleenumi määrusega on muudetud karistuse määramise kord sel juhtumil, kui mõjuva põhjuseta töölt puudumises süüdimõistetu karistuse kandmise ajal uuesti töölt puudub. Sääraseil juhtumeil tuleb uut töölt puudumist käsitada iseseisva kuriteona ja määrata selle eest karistus 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. järgi karistuste koostamise põhimõttel.

Puudub aga süüdimõistetu pärast seda karistuse kand- mise ajal uuesti mõjuva põhjuseta töölt, siis tuleb sää- rast teguviisi, mis kannab töölt kuritahtliku kõrvalehoi- dumise iseloomu, käsitada kui omavolilist töölt lahku- mist ja kvalifitseerida 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 1. järgi (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 7. juuli 1941. a. määrus).

Kui aga kolmandat korda mõjuvate põhjusteta töölt puuduvad karistuse kandmise ajal töölisel või teenis- tujal, kelle kohta kehtib 26. detsembri 1941. a. seadlus „Sõjatööstuse ettevõtete tööliste ja teenistujate vastu- tuse kohta ettevõttest omavolilise lahkumise pärast“, siis tuleb säärast töölt puudumist kvalifitseerida mitte 26. juuni 1940. a. seadluse, vaid 26. detsembri 1941. a. seadluse alusel, määrates karistuse, mis on viimases seadluses ette nähtud (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 12. novembri 1942. a. määrus).

Praktikas on tekkinud küsimus, millisel määral tuleb toimetada mahaarvamisi isikute töötasust, kes on tun- nistatud süüdlaseks selles, et nad esmakordse töölt

puudumise eest karistuse kandmise ajal on korduvalt töölt puudunud. NSVL Kohtu Rahvakomissar seletas sel puhul, et korduva töölt puudumise kohta otsust tehes liidab kohus esimese otsuse põhjal ärakandmata paranduslike tööde aja selle paranduslike tööde ajaga, mis on määratud korduva töölt puudumise eest. Seejuures peab kohus oma otsuses ette nägema: a) et esimese otsuse põhjal ärakandmata aja kestel tuleb töötasust maha arvata esimeses otsuses määratud ulatuses, b) et edaspidi korduva töölt puudumise eest paranduslike tööde aja kandmisel arvatakse töötasust maha selles ulatuses, nagu seda kohus on asjaolude kohaselt korduva töölt puudumise eest määranud.

NSVL Kohtu RK seletas 17. septembril 1941. a., et tööliste suhtes, kes on tööle saadetud käsitöö- ja raudteekooli või vabriku- ja tehase-õppekooli lõpetamise järel ja on ära kandnud karistuse ettevõttest omavolilise lahkumise eest, ei ole kohaldatav NSVL Kohtu RK 13. novembri 1940. a. kiri, mille kohaselt omavolilise lahkumise eest karistuse kandnud töölised ei ole kohustatud jätkama tööd samas ettevõttes. Säärased töölised on pärast karistuse kandmist kohustatud pöörduma tagasi tööle sellesse ettevõttesse, kust nad omavoliliselt lahkusid.

NSVL Kohtu Rahvakomissari 30. septembri 1941. a. käskkirjas nr. 15 öeldakse, et sõjaaja tingimustes on eriti suur tähtsus UK(b)P XVIII konverentsi otsusel, mis nõuab töölt puudumiste ja omavoliliste lahkumiste lõplikku likvideerimist. See otsus kohustab kohtuorganeid tööpõlgureid ja jooksikuid karmilt karistades uurima ühtlasi hoolikalt iga asja, mitte mõistma süüdi süütuid, samuti aga ka mitte rakendama seadluses ettenähtud karistusi mehhaaniliselt, vaid määrama neid igal üksikul juhul täielikus kooskõlas nii süü suurusega kui ka süüdlase isikuga.

§ 5. TÖOMOBILISATSIOONIST KÕRVALEHOIDUMINE.

Isamaasõda nõudis kõigi jõudude mobiliseerimist.

Liiduvabariikide tööseaduste koodeksid näevad ette võimaluse rakendada kodanike suhtes töökohustust. Nende koodeksite kohaselt võib erakordseil juhtumel rakendada kõiki kodanikke ettenähtud eranditega NSVL RKN või selleks volitatud organite erilise määruse põhjal tööle töökohustuse korras. Sääraseiks erakordseiks juhtumeks on võitlus loodusõnnetustega ja tähtsaimate riiklike ülesannete täitmiseks vajaliku tööjõu puudus. Isamaasõja tingimustes on sääraseks tähtsaimaks riiklikuks ülesandeks kaitsevajadusteks töötavate tööstusettevõtete, ühtlasi ka põllumajandusettevõtete varustamine tööjõuga.

1. Koos NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi eriseadlusega sõjaaegse töomobilisatsiooni kohta (vt. allpool) on kaitse- ja muude riikliku tähtsusega tööde teostamiseks seatud sisse kodanike kuni 2 kuud kestev töökohustus. Süüdlased selles, et nad keelduvad või hoiduvad kõrvale töökohustuse täitmisest, samuti ka selles, et nad peavad kinni ettevõttest ja asutistest töötavaid ja töökohustuse alla käivaid isikuid, kuuluvad kriminaalvastutusele võtmisele sõjaaja seaduste järgi. NSVL Kohtu RK 5. detsembri 1942. a. käskkirja ja NSVL Ülemkohtu Pleenumi 24. detsembri 1942. a. määruse kohaselt kvalifitseeritakse töökohustusest keeldumist või kõrvalehoidumist sääraseil juhtumel VNFSV KrK § 59^b järgi. Need töökohustusest kõrvalehoidumise asjad alluvad sõjatribunalidele. Töökohustuse korras toimuvate tööde ajal mõjuvate põhjusteta töölt puudumist tuleb aga kvalifitseerida 26. juuni 1940. a. seadluse § 5. lg. 2. põhjal. Vastavad asjad alluvad rahvakohtutele.

2. Et kindlustada tööjõuga tähtsaimaid sõjatööstuse ettevõtteid ja ehitusi ning muid kaitsevajadusteks töötavaid rahvamajandusharusid, andis Ülemnõukogu Pre-

siidium 13. veebruaril 1942. a. seadluse „Töövõimelise linnaelanikkonna sõjaaja kestuseks tootmisse ja ehitustööle mobiliseerimise kohta“.

Mobiliseerimisele kuulub töövõimeline linnaelanikkond: mehed 16 kuni 55, naised 16 kuni 50 eluaastani nende hulgas, kes ei tööta riiklikes asutistes ja ettevõtetes. Seadlus käsitleb töövõimelise elanikkonna mobiliseerimist. Ametliku tõendi esitamine invaliidisuse ja haiguse kohta, mis takistab sooritamast tööd sõjatööstuse ja muude kaitse otstarbel töötavate rahvamajandusharude ettevõtetes ja ehitustel, vabastab vastava isiku mobilisatsioonist. Mobiliseerimisele kuulub töövõimeline elanikkond, kes ei tööta riiklikes asutistes ja ettevõtetes. Seepärast võib mobiliseerida isikuid, kes töötavad kooperatiivseis ja ühiskondlikes asutistes ja ettevõtetes, näiteks kooperatiivseis artellides.

Seadluse kohaselt vabastatakse mobilisatsioonist:

- 16 kuni 18 aasta vanused mees- ja naissoost isikud, kes on kutsutud vabriku- ja tehase-õppekoolidesse ja käsitöö- ning raudteekoolidesse;
- naised, kel on rinnalapsi, samuti ka naised, kel on kuni 8 aasta vanuseid lapsi, kui puuduvad teised perekonnaliikmed, kes nende eest hoolitseksid (7. augusti 1943. a. seadluse kohaselt vabastatakse mobilisatsioonist naised, kel on rinnalapsi, samuti naised, kel on kuni 4 aasta vanuseid lapsi, kui puuduvad teised perekonnaliikmed, kes nende eest hoolitseksid; kuni 8 aasta vanuseid lapsi omavate naiste töölesaatmine toimub tingimusel, et ettevõtete ja ehituste juhatajad annavad mobiliseeritavate naistööliste lastele ruumi lastesõimes ja lasteaedades, kui puuduvad teised perekonnaliikmed, kes nende eest hoolitseksid) ja v) kõrgemate õppeasutiste ning keskkoolide õpilased.

Kuritegu ise seisneb selles, et mobiliseeritu hoidub tahtlikult kõrvale ilmumisest töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede juures asuvasse tööjõu arves-

tamise ja jaotamise büroosse, kus ta peab tööle määratama. Kohus peab seepärast kõigepealt kindlaks tegema, et mobilisatsioonikutse tõesti oli mobiliseeritule tema enda allkirja vastu kätte antud. Vastasel korral võib alati tekkida arusaamatusi, süüalune võib enda vabandamiseks juhtida tähelepanu sellele, et talle pole kutset kätte antud jms.

Edasi võib mobilisatsioonist kõrvalehoidumine avalduda ka selles, et kodanik, olles ilmunud määratud tähtajaks arvestusbüroosse ja saanud kätte töökorralduse, ei ilmu aga tahtlikult tööle.

Karistusena mobilisatsioonist kõrvalehoidumise eest näeb seadlus ette paranduslikud tööd elukoha järgi kestusega kuni üks aasta. Kuivõrd on tegemist isikutega, kes seni ei ole töötanud ettevõtteis ja asutistes, siis tuleb üldreeglina paranduslikke töid määrata üldistel alustel.

Kui NSVL RKK või RKN määruse kohaselt teostatakse mobilisatsiooni alaliseks töötamiseks tootmis- või ehitustegevuse alal oma elukohas või mujal, siis tuleb NSVL Ülemkohtu Pleenumi 15. septembri 1942. a. määrusele vastavalt sellest mobilisatsioonist kõrvalehoiduvate kodanikkude käitumist kvalifitseerida analoogia alusel NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 13. veebruari 1942. a. seadluse järgi.

3. 13. veebruari 1942. a. seadlus näeb ette kodanikkude töömobilisatsiooni selleks, et kaitsevajadustega seoses olevat ehitustegevust ja tööstust kindlustada tööjuga. NSVL RKN ja UK(b)P KK 13. aprilli 1942. a. määrus „Linna ja maa töövõimelise elanikkonna kolhoosidesse, sovhoosidesse ja masina-traktorijaamadesse põllumajanduslikele töödele mobiliseerimise korra kohta“ taotleb sihti anda kolhoosidele, sovhoosidele ja masina-traktorijaamadale abi nende põllumajanduslike tööde õigeaegsaks sooritamiseks.

Mobilisatsiooni teostavad liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogud ja krai ning ob-

lasti täitevkomiteed nende poolt põllumajanduslike tööde üksikute hooegade järgi kindlaksmääratavail tähtaegadel.

Mobilisatsiooni korras kutsutakse põllumajanduslikele töödele: a) tööstuse ja transpordi ettevõtteis mitte-töötav linna ja maa töövõimeline elanikkond, osa riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike asutiste teenistujaid, kuid mitte kahjustades seejuures asutiste tööd; b) maa ja linna mittetäielike keskkoolide ja keskkoolide 6—10. klassi õpilased, tehnikumide ja kõrgemate õppeasutiste üliõpilased, välja arvatud kõrgemate õppeasutiste viimase kursuse üliõpilased. Mobiliseerimisele kuuluvad meessoost isikud 14 kuni 55 aasta vanuseni, naised aga 14 kuni 50 eluaastani. Mobilisatsioonist vabastatakse naised, kel on rinnalapsi, samuti ka naised, kel on kuni 8 aasta vanuseid lapsi, kui puuduvad teised perekonnaliikmed, kes nende eest hoolitseksid.

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 15. aprilli 1942. a. seadlus näeb ette kriminaalvastutuse nii mobilisatsioonist kõrvalehoidumise kui ka mobiliseeritute omavolilise töölt lahkumise eest.

Põllumajanduslikele töödele mobiliseerimisest kõrvalehoidumine võib avalduda niihästi tööle määramiseks tööjõu arvestamise ja jaotamise büroosse tahtlikus mitteilmumises kui ka töökohale tahtlikus mitteilmumises.

Tööst loobumine on omavoliline, kui selleks puudub sovhoosi või masina-traktorijaama direktori või kolhoosi juhataja nõusolek. Lahkumise nõusolek tuleb anda neil kordadel, kui mobiliseeritu ei suuda haiguse või invaliidsuse tõttu sooritada oma tööd ja teda ei saa kasutada teisel, tema tervislikule seisundile enam vastaval tööl.

Põllumajanduslikele töödele mobiliseerimisest kõrvalehoidumise, samuti ka neilt omavolilise lahkumise eest määratakse süüdlased kuni 6 kuuni paranduslikele

töödele oma elukoha järgi ja arvatakse nende töö-
tasust maha kuni 25⁰%. Kui süüdlane senini ei olnud
tööl ettevõttes või asutises, tuleb paranduslikke töid
määrata üldalustel.

Töödistsipliini rikkumise ja töölt puudumise eest
kuulub mobiliseeritu distsiplinaarvastutusele võtmi-
sele. On aga need rikkumised ja töölt puudumised
süsteematilist või kuritahtlikku laadi, tuleb neid kvali-
fitseerida põllumajanduslikele töödele mobiliseerimi-
sest kõrvalehoidumisena.

13. aprilli 1942. a. määruse otsese eeskirja kohaselt
ei kuulu põllumajanduslikele töödele mobiliseeritavad
õpilased mobilisatsioonist kõrvalehoidumise või töölt
omavolilise lahkumise eest kriminaalvastutusele võt-
misele. Nende mõjutamine tehakse seega ühiskond-
like kollektiivide ülesandeks, mille liikmeskonda nad
kuuluvad.

NSVL Ülemkohtu Pleenumi 8. oktoobri 1942. a. mää-
ruse kohaselt ei kuulu põllumajanduslikele töödele
mobiliseerimisest kõrvalehoidumise või neilt töödelt
omavolilise lahkumise eest kriminaalvastutusele võtmi-
sele alaealised 14 kuni 16 aasta vanuses, sõltumata
sellest, kas nad on või ei ole õpilased.

Põllumajanduslikele töödele mobiliseeritud isikuid
ei või NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 13. aprilli 1942. a.
määruse kohaselt saata määramise korras mõnele tei-
sele tööle, mis pärast nende mitteilmumist teistele töö-
dele ei või jälitada 15. aprilli 1942. a. seadluse järgi
(NSVL Kohtu RK 24. juuli 1942. a. käskkiri).

4. NSVL Kohtu RK 5. detsembri 1942. a. käskkirjaga
on määratud, et NSVL RKN 10. augusti 1942. a. mää-
ruse kohaselt teostatavast töökohustusest kõrvalehoi-
dumist kvalifitseeritakse VNFSV KrK § 59⁶ ja teiste
liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate parag-
rahvide järgi, kuna aga tootmisse või ehitustegevusse
alalisele tööle mobiliseerimisest kõrvalehoidumist kva-
lifitseeritakse 13. veebruari 1942. a. seadluse järgi.

§ 6. TÖÖPÄEVADE¹ KOHUSTUSLIKU MIINIMUMI MITTESOORITAMINE KOLHOOSNIKE POOLT. NOORKARJA TAPMINE KOLHOOSNIKE POOLT.

1. UK(b)P KK ja NSVL RKN 27. mai 1939. a. määrusega pandi töövõimeliste kolhoosnike suhtes kehtima 100, 80 ja 60-tööpäevane kohustuslik alammäär sõltuvalt oblastist ja kraist.

NSVL RKN ja UK(b)P KK 13. aprilli 1942. a. määruses „Tööpäevade kohustusliku miinimumi kõrgendamise kohta kolhoosnikele“ märgitakse, et kolhoosnike rõhuv enamik täidab ja ületab selle miinimumi. Kõigi põllumajanduslike tööde õigeaegse teostamise otstarbel ning selleks, et kolhoosidele kindlustada kõrgemat põllusaaki ja loomapidamise edasist arengut, kolhoosnikele aga kõrgemat naturaali- ja rahalist tulu tööpäevilt samuti ka sihiga kindlustada maale ja Punnaarmeele vajalikku hulka toiduaineid, otsustas NSVL RKN ja UK(b)P KK tõsta sõjaajaks igale töövõimelisele kolhoosnikule kohustuslikku tööpäevade aasta-miinimumi mitmesugustes oblastites ja kraides kuni 100, 120 ja 160 tööpäevani.

13. aprilli 1942. a. määrus mitte üksnes ei tõsta tööpäevade aasta-miinimumi, vaid paneb põllumajanduslike tööde teostamise kindlustamiseks kõigil põllumajanduslike tööde hooaegadel (küünd, külv, külvisse eest hoolitsemine, heinategu, viljakoristamine, samuti ka loomade talitamine) iga põllumajanduslike tööde hooaja jaoks kehtima kindla tööpäevade alammäära. Nii tuleb näiteks esimese rühma — 150-tööpäevase aasta miinimumiga — kolhoosides sooritada kuni 15. maini vähemalt 30 tööpäeva, 15. maist kuni 1. septembrini — 45 tööpäeva ja 1. septembrist kuni 1. novembrini —

---

¹ Tööpäevaks nimetatakse siin kolhoosnike töö arvestusühikut, mis näeb ette päevase töö hulga ja kvaliteedi (трудодень).

45 tööpäeva. Ülejäänud 30 päeva võib sooritada pärast 1. novembrit. Samasuguse skeemi järgi on jaotatud ka teise ja kolmanda rühma kolhooside tööpäevad. Kolhoosnike alaealistele 12 kuni 16 aasta vanustele perekonnaliikmetele määratakse kohustuslikuks aasta-minimumiks 50 tööpäeva ilma neid hooaegadeks jaotamata.

27. mai 1939. a. määruse järgi tuli töövõimelisi kolhoosnikke ja naiskolhoosnikke, kes seatud normi ei olnud aasta jooksul täitnud, lugeda kolhoosist lahkuks ja kolhoosniku õigused kaotatuks. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 15. aprilli 1942. a. seadluse järgi loetakse tööhooaegadel mõjuvate põhjusteta tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamist kuriteoks.

„Meie nõuame,“ ütles M. I. Kalinin, „et vabrik töötaks täie võimsusega, ja halva töö eest anname direktori kohtu alla; töölisel nagu sõdurilgi ei ole õigust tehast loata lahkuda. Kolhoos — see on samasugune ettevõtte. Kolhoos — see on leivavabrik, ja distsipliin peab temas sõjaajal olema raudne. Kolhoos, mis töötab halvasti ja kasutab maad vaid kuidagi-moodi, ei täida oma kohustusi riigi vastu, paneb toime kuriteo, abistab vaenlast“ („Sotsialistlik põllumajandus“, 18. aprill 1942. a.). 15. aprilli 1942. a. seadlus suurendab nõudeid kolhooside distsipliini suhtes, ta tõstab need uuele, kõrgemale astmele.

15. aprilli 1942. a. seadluses ettenähtud kuritegu seisneb selles, et seadluses tähendatud kohustuslik tööpäevade miinimum jääb hooaja jooksul sooritamata. Tööpäevade teatud miinimum tuleb sooritada igal hooajal. Miinimumi ületamine ühel hooajal ei kompenseeri miinimumi mittesooritamist teisel hooajal.

Kuriteo kooseisuks on vajalik, et tööpäevade miinimumi mittesooritamine oleks aset leidnud mõjuvate põhjusteta. Määrus ei näita, mida lugeda mõjuvaiks põhjusteks. Nendeks võivad olla haigus, rasedus ja

sünnitus (Põllumajandusliku artelli põhikirja § 14. kohaselt 1 kuu enne sünnitust ja 1 kuu pärast sünnitust), traktoristide, kombainerite kursusele saatmine jms.

Rahvakohtud ei orienteeru igakord õieti tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamise põhjuste mõjuvuse või mõjuvusetuse otsustamisel, nagu seda märgitakse Kohtu Rahvakomissari 4. juuli 1942. a. käskkirjas. Nii mõistis üks rahvakohus kolhoosniku süüdi tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamise pärast hooajal kuni 15. maini. See kolhoosnik aga astus kolhoosi alles 28. aprillil ja loomulikult ei suutnud tõesti 15. maiks sooritada tööpäevade alammäära.

Teine rahvakohus mõistis naiskolhoosniku K. sooritamata jäänud kümne tööpäeva pärast 3 kuuks paranduslikele töödele ühes 15% mahaarvamisega tööpäevade tasust, sellest hoolimata, et ta 15. kuni 30. maini töötas kaitseseadmete ehitamisel.

NSVL Ülemkohtu Kohtukolleegium on korduvalt rõhutanud oma määrustes, et süüaluse haiguslikku seisukorda, mis on dokumentide või teiste tõenditega kinnitatud ja mis täielikult või osaliselt on takistanud sooritamast tööpäevade miinimumi, tuleb süüküsimuse lahendamisel seda liiki asjades arvestada.

Kõnesolevat kuritegu võib toime panna nii tahtlikult kui ka ettevaatamatult. Kolhoosnik tegutseb tahtlikult, kui ta teadlikult põlgab kolhoositööd, pühendades suurema osa ajast oma aiamaatükile või olles mõnes kõrvalteenistuses. Kui kolhoosnik lükkab kolhoositöö edasi, oodates head ilma, seejärel saabuv halb ilm aga ei võimalda tal tasa teha kaotsi läinud aega, siis tema käitumine sisaldab ettevaatamatu süü tunnuseid.

Kriminaalkorras vastutavad tööpäevade miinimumi mittesooritamise eest töövõimelised kolhoosnikud, s. o. üle 16 aasta vanused isikud. Kuni 16 aasta vanused alaealised ei kuulu tööpäevade miinimumi mittesooritamise eest kriminaalvastutusele võtmisele. See järeldeb eriti sellest, et 15. aprilli 1942. a. seadluses ette-

nähtud kuriteoks loetakse tööpäevade miinimumi mittesooritamist põllumajanduslike tööde hooaegadel, kuna alaealistele määratakse tööpäevade miinimum kindlaks mitte hooaja vaid aasta peale.

Kohtupraktikas oli juhtumeid, et võeti kriminaalvastutusele ja mõisteti tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamise eest süüdi üle 60 aasta vanuseid kolhoosnikke ja naiskolhoosnikke ning alla 16 aasta vanuseid alaealisi. Seepärast NSVL Kohtu Rahvakomissar oma 4. juuli 1942. a. käskkirjas sättis mitte võtta arutamisele asju, mis käsitlevad üle 60 aasta vanuste kolhoosnike, üle 55 aasta vanuste naiskolhoosnike ja alla 16 aasta vanuste alaealiste vastutuselevõtmist tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamise pärast.

Tööpäevade kohustusliku miinimumi mõjuvate põhjusteta mittesooritamise eest karistatakse kolhoosis teostatavate paranduslike töödega kuni 6 kuuni ühes tööpäevade tasust mahaarvamiseiga kuni 25% ulatuses kolhoosi kasuks.

Karistuse määramisel ei kaalu rahvakohtud igakord õieti, kas karistus on vastav süüle. Nii teevad kohtud mõningail juhtumel vigu, nagu seda märgib NSVL Kohtu Rahvakomissari 4. juuli 1942. a. käskkiri. Kirgiisi NSV Vorošilovi rajooni 1. jaoskonna rahvakohus mõistis naiskolhoosniku G., kes mõjuvate põhjusteta ei sooritanud mitte ühtki tööpäeva, ainult 3 kuuks paranduslikele töödele ühes 15% mahaarvamiseiga tööpäevade tasust. Uzbeki NSV-s mõistis rahvakohus kolhoosniku K., kes kogu esimese hooaja vältel sooritas kõigest 2,5 tööpäeva, 3 kuuks paranduslikele töödele ühes 10% mahaarvamiseiga tööpäevade tasust. Seda laadi otsused ei aita kõvendada kolhoosides distsipliini.

Praktikas tuleb ette juhtumeid, et ühe hooaja tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamise eest süüdi mõistetud kolhoosnik ei soorita karistuse kand-

mise kestel tööpäevade kohustuslikku miinimumi ka teisel hooajal. Selle küsimuse kohta andis NSVL Ülemkohtu Pleenum oma 1. augusti 1942. a. määruses järgmise juhise:

Neil juhtudel, kui 15. aprilli 1942. a. seadluse järgi põllumajanduslike tööde hooajal tööpäevade kohustusliku miinimumi mõjuvate põhjusteta mittesooritamise eest kolhoosis süüdimõistetu paneb karistuse kandmise kestel uuesti toime samasuguse kuriteo järgneval põllumajanduslike tööde hooajal, määratakse kohtuotsuses karistus selle kuriteo eest iseseisvalt ja liidetakse kandmata karistusosaga. Seejuures ei või paranduslike tööde aega määrata üldsummas mitte üle ühe aasta, arvates otsuse tegemise momendist.

Juhul, kui 15. aprilli 1942. a. seadluse järgi süüdimõistetu hoidub kuritahtlikult kõrvale paranduslike tööde täitmisest kolhoosis asuva töökoha järgi, samuti ka, kui süüdimõistetu heideti kolhoosist välja, asendatakse paranduslikel töödel kandmata jäänud karistus sama kestusega paranduslike töödega üldalustel vastavalt Ülemkohtu Pleenumi 23. septembri 1939. a. määrusele „Paranduslike tööde täitmisest kuritahtlikult kõrvalehoiduvate süüdimõistetute suhtes rakendamisele kuuluvate abinõude kohta“.

Sellise asendamise teostab kohus, kes otsuse tegi, või otsuse täitmise koha kohus VNFSV KrPK § 461. ja 462. ning teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide korras.

2. Isamaasõja tingimustes on eriti suur tähtsus kolhoosnike poolt teostataval noorkarja kasvatamisel. NSVL Ülemkohtu Pleenumi 1. augusti 1942. a. määrus näeb ette, et kolhoosnike poolt toimepandud kuritahtlikel noorkarja tapmise juhtumel, mis on seoses noorkarja kasvatamise plaani mittetäitmisega või kolhoosi kaubafarmidele määratud noorkarja lepingute rikkimisega, — võetakse süüdlased vastutuselel VNFSV KrK § 79¹ või 131 järgi.

§ 7. SOTSIALISTLIKU OMANDI RIISUMINE.

Stalini Konstitutsioon kohustab iga NSVL kodanikku hoidma ja kindlustama ühiskondlikku sotsialistlikku omandit. Seda enam peavad sotsialistliku omandi eest valvel olema rahvakohtud. Isamaasõja tingimustes peavad nad, nagu rõhutab NSVL Kohtu Rahvakomisari 29. juuni 1942. a. käskkiri, „armutult karistama vaenlast abistavaid riisujaid, kes kipuvad ühiskondliku sotsialistliku omandi kallale“.

Sotsialistliku vara varguse või raiskamise eest karistust määrates peavad rahvakohtud lähtuma 10. augusti 1940. a. seadluse põhimõttelisest tähtsusest, mis käsitleb kriminaalvastutust ettevõttes või asutises toimuvate väikeste varguste eest (VNFSV KrK § 162 p. „e“). Nähes ette karistusena sotsialistliku vara väikese varguse eest, vaatamata selle ulatusele, üks aasta türmi, rõhutab seadlus sellega, et sotsialistliku omandi riisumine on tõsiseks kuriteoks ka varguse väikese ulatuse korral.

Oma juhustavas 15. augusti 1940. a. määruses NSVL Ülemkohtu Pleenum näitas, et lähtudes 10. augusti 1940. a. seadluse mõttest ei tule sotsialistliku omandi raiskajate ja riisujate suhtes üldreeglina kohaldada tingimisi süüdimõistmist või seaduses ettenähtud alamäärast kergemat karistust, s. t. VNFSV KrK § 51. ja 53. ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavaid paragrahve.

Selle juhustava määruse tähtsus püsib ka sõjaaja tingimustes, kuid teda ei tule, nagu rõhutab Kohtu RK 10. veebruari 1943. a. käskkiri nr. 7, kohaldada mehhaaniliselt. Rakendades tähendatud määrust mehhaaniliselt, mõistis üks rahvakohus türmi lastega punaar-meelaste naisi, samuti ka rauku, kelle lapsed viibivad rindel, kuna ta asjaolusid arvesse võttes oleks pidanud piirduma tingimisi süüdimõistmisega või asendama türmi paranduslike töödega.

Sõjaolukorras suureneb eriti ametiisikute poolt toime-

pandavate omastamise ja raiskamise ohtlikkus. See pärast kohaldatakse VNFSV KrK § 116. sõjaajal teisiti kui rahuajal. Selle paragrahvi 2. lõige näeb ette suurema vastutuse eriti tähtsate riiklike väärtuste omastamise eest. Kui rahuajal oli ametiisikute vastutuselevõtmine suuremate väärtuste omastamise puhul mitte § 116. lg. 2., vaid 1. lõike alusel lubamatuks pehmuseks, siis sõjaajal, mil igal riiklikul varal on eriti tähtis väärtus, on raiskamise õigel kvalifitseerimisel veel tõsisem tähtsus.

Täiesti väärsti talitavad kohtud, kes mõistavad raiskajaid süüdi mitte VNFSV KrK § 116. lg. 2., vaid § 109. põhjal, s. o. võimu kuritarvitamise eest. Säärane kvalifitseerimine varjab kuriteo tõelist olemust ja on lubamatuks raiskaja hellitamiseks, sest VNFSV KrK § 109 ei näe ette varanduse konfiskeerimist, nagu seda teeb VNFSV KrK § 116 lg. 2.

Juhul, kui ametiisikud panevad toime suuri raiskamisi, samuti ka juhul, kui rühm kurjategijaid paneb omastamise või raiskamise toime organiseeritult, tuleb sotsialistliku omandi riisujate käitumist kvalifitseerida kõrvalekaldumatult mitte VNFSV KrK § 116. põhjal, vaid 7. augusti 1932. a. seaduse järgi.

Keegi Tsikalo, naftalao ülem, riisus süstemaatiliselt bensiini ja muid naftasaadusi. Üldse riisus ta naftasaadusi 19524 rubla eest. Kohus mõistis ta süütegude konkurentsi alusel süüdi VNFSV KrK § 162. p. „e“ ja § 116. lg. 2. järgi. Kõnelemata teistest asjaoludest, vaid lähtudes juba ainuüksi riisunud vara hulgast, oleks kohus aga pidanud, kui süüdistus oli esitatud VNFSV KrK § 116. põhjal, tõstma küsimuse Tsikalo tegude ümberkvalifitseerimise kohta vastavalt 7. augusti 1932. a. seadusele.

Veel karmimalt tuleb karistada sotsialistliku omandi riisumise organiseerijaid.

Arvestades põletusainete kogu tähtsust sõjaolukorras NSVL Ulemnõukogu Presiidium oma 23. juuni

1942. a. seadlusega nägi ette, et masina-traktorijaamadest ja sovhoosidest põletusainete riisumises süüdi olevaid isikuid karistatakse türmiga 3 kuni 5 aastani. See seadlus käsitleb juhtumeid, mis oma raskuselt ei käi 7. augusti 1932. a. seaduse alla.

Riikliku Kaitsekomitee 22. jaanuari 1943. a. määruse ja RKK 22. mai 1943. a. korralduse põhjal tuleb riisunud või puuduvate toiduainete väärtus süüdlastelt sisse nõuda turuhindade järgi, tööstuskaupade väärtus aga kommertshindade järgi viiekordselt (NSVL Ulemkohtu Pleenumi 10. juuni 1943. a. määrus).

§ 8. AMETIALASED KURITEOD.

Pannes kõigile NSVL kodanikele rea uusi kohustusi ja suurendades nõudeid nende vastu, suurendab Isamaasõda eriti ka nõudeid riigiaparaadi juures töötajate ja kõigis ühiskondlikes ning teistes organisatsioonides töötajate vastu. Sõjaajal suureneb ühtlasi ametiisikute vastutus nende poolt teenistuskohuste rikumisel toime pandud üleastumiste ja kuritegude eest.

Sõjaaja tingimustes kaob real juhtumel piir distsiplinaar-üleastumise ja ametialase kuriteo vahel, ja ametiisikuid, kes teenistusl ajal on olnud hooletud, mida rahuajal võis lahendada distsiplinaarkorras, tuleb sõjalolukorras võtta kriminaalvastutusele. Sellega kitseneb sõjaajal tunduvalt VNFSV KrK § 112. märkus 1. kohaldamise ala.

Sõjaajal tuleb ette mõningaid ametialaseid eksimusi, mida sõjaaja tingimustes tuleb kvalifitseerida VNFSV KrK § 109. või 111. järgi.

1. Riiklike ja ühistegelike ettevõtete direktorid, kes võttes ümbertöötamiseks toornahku, rikuvad tingimusi, mis on ette nähtud NSVL RKN ja UK(b)P KK 20. aprilli 1940. a. määruse „Toornaha varumise paremaks muutmise abinõude kohta“ §-des 19 ja 20, kuuluvad

Handwritten notes:
1. 3 p 17.
38
1950a.

kriminaalkorras vastutuselevõtmisele VNFSV KrK § 109. või 111. järgi. Samade paragrahvide põhjal vastutavad kolhooside esimehed, kes andes toornahku ümbertöötamisele, rikuvad nimetatud määruse § 19. nõudeid (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 30. augusti 1941. a. ja 29. juuli 1943. a. määrused).

2. Masina-traktorijaamade ja sovhooside direktorid, kes on süüdi põletusainete ja õlide ebamajanduslikus hoidmises ja kulutamises ning põiklevad kõrvale naftasaaduste riisumises süüdi olevate isikute kohtu alla andmisest, vastutavad VNFSV KrK § 109. või 111. põhjal.

VNFSV KrK § 109. alusel võetakse kriminaalvastutusele masina-traktorijaamade ja sovhooside direktorid, naftabaaside juhatajad, traktori-brigaadide mehhaanikud ja brigadiirid, kes põletusaineid ja õlisid kasutavad mitte-ettenähtud ülesandeks. Naftabaasides leiduvate, samuti ka traktori-brigaadides hoitavate põletusainete puudujääkide ja vedudel esinenud põletusainete puudujääkide korral masina-traktorijaamade ja sovhooside naftabaaside juhatajad, arveametnikud, masina-traktorijaamade bensiini-väljaandjad ning kolhoosnikest-veomehed, kui nende tegevuses leidub kuriteo koosseisu tunnuseid, võetakse kriminaalvastutusele olenevalt asjaoludest VNFSV KrK § 109. ja 111. järgi (23. juuni 1932. a. seadlus ja NSVL Prokuröri ja NSVL Kohtu Rahvakomissari 23. juuni 1942. a. käskkiri nr. 64/93).

3. Kolhoosi juhatuse esimeeste ja brigadiiride kõrvalehoidumist tööpäevade miinimumi mittesooritanud töövõimeliste kolhoosnike kohtu alla andmisest kvalifitseeritakse sõltuvalt konkreetseist asjaoludest VNFSV KrK § 111. või 109. järgi (NSVL Kohtu Rahvakomissari 5. mai 1942. a. käskkiri).

Nendesamade paragrahvide järgi ja asjaolude kohaselt ka VNFSV KrK § 109. ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi kva-

lifitseeritakse isikute kinnipidamist, kes töötavad ettevõtteis ja asutistes ning kuuluvad töökohustuse alla (NSVL Kohtu RK 19. oktoobri 1942. a. käskkiri nr. 100).

4. Kolhoosi ametiisikute käitumist, kes on süüdi noore kuni ühe aasta vanuse veisekarja tapmises, välja arvatud ilmne praak ja üksnes pärast veterinaar-zootehnikute poolt toimetatud ja rajooni-zootehniku poolt kinnitatud väljapraakimist, kvalifitseeritakse VNFSV KrK § 109. ja 111. ning teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide alusel, kuid ühiskondliku karja massilise hävitamise korral 7. augusti 1932. a. seaduse kohaselt (NSVL Kohtu RK 23. aprilli 1943. a. käskkiri).

5. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadlusega on 1942. aastast alates pandud kehtima sõjamaks. Seadluse § 14. kohaselt toob teadlikult valeandmete esitamine endaga kaasa vastutuse kriminaalkorras.

Seadlus ei määra kindlaks, millise KrK paragrahvi järgi kvalifitseeritakse sääraseil juhtumel süüdlaste käitumist. Tuleb arvata, et VNFSV KrK §-s 109 tähendatud tunnuste esinemisel kvalifitseeritakse vastavaid tegusid just selle paragrahvi alusel.

6. Kui spekulatsiooniasjades tehakse kindlaks, et spekulantide teod on ühenduses ametiisikute poolt toimepandud sotsialistliku omandi riisumisega või spekulantide varustamisega edasimüügiks määratud kaupadega, tuleb ametiisikuid ja teisi kaasosalisi võtta vastutusele kas 7. augusti 1932. a. seaduse või KrK ametialaste kuritegude peatüki vastavate paragrahvide järgi, sõltuvalt riisumise ulatusest.

7. Süüdlasi selles, et nad seadusevastaselt annetasid NSVL ordeneid ja medaleid ning rinnamärke isikuile, kel ei ole otsest tegemist armeega ja laevastikuga, karistatakse NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. mai 1943. a. seadluse kohaselt türmiga 6 kuust kuni 2 aastani.

Ametiisikuid, kelle hooletuse tõttu saadi riisuda nende hoiul olevaid ordeneid, medaleid ja rinnamärke, karistatakse türmiga ühest kuni kahe aastani.

8. Kontrollides ettevalmistavail istungeil ja kohtuistungeil spekulatsiooniasjade täielikkust ja õigsust, peavad kohtud pühendama erilist tähelepanu küsimustele, mis on seoses spekulatsiooniesemete hankimise allikate paljastamisega. Neis kuritegudes süüdlased ametiisikud tulevad NSVL Kohtu RK 20. augusti 1941. a. käskkirja kohaselt võtta vastutusele 7. augusti 1932. a. seaduse või KrK vastavate paragrahvide järgi (NSVL Kohtu Rahvakomissari 10. augusti 1943. a. käskkiri).

§ 9. RUNDED KODANIKE VARALISTE HUVIDE VASTU.

1. Sõjaaja olusid ära kasutav vargus annab tunnistust sellest, et süüdlane tallab jalge alla meie sotsialistliku ühiselu kõige algelisemad nõuded. Sel ajal kui miljonid sõdurid võitlevad kodumaa päästmiseks rindel, kui tagala kümnekordse energiaga töötab kaitse eesmärgil, kui kõik peavad tooma ohvreid üldise asja heaks, tungib varas nõukogude kodaniku kaitseta-jäänud varanduse kallale.

Sõja esimestel kuudel ei kvalifitseerinud rahvakohatud ühtlaselt kodanike isikliku vara vargust, mis oli toime pandud kasutades sõjaaja olusid (pimendamine, varanduse kaitse puudumine omanike poolt õhurünnakute ajal, asustatud paikade evakueerimine).

NSVL Ülemkohtu Pleenum andis seepärast 8. jaanuaril 1942. a. määruse „Mõningate sõjaaja tingimustes toime pandud kodanikkude isikliku vara varguse liikide kvalifitseerimise kohta“. Pleenum määras, et isikliku vara vargus, mis on pandud toime vaenlase õhurünnaku ajal või asustatud paiga mahajätmisel seoses vaenlase ilmumisega või lähenemisega, samuti ka eva-

kueeritute nii teekonnal oleva kui ka nende endisse elukohta jäänud isikliku vara vargus moodustab ühe kvalifitseeritud varguse liigi. Selline vargus kannab oma laadi ning suurenenud ühiskonnaohtlikkuse tõttu samu tunnuseid kui tulikahju, veeuputuse või muu õnnetuse ajal toimepandud vargus. Seepärast tuleb sää-
rast liiki vargusi kvalifitseerida VNFSV KrK § 162. p. „g” ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi.

Ühtlasi NSVL Ülemkohtu Pleenum määras, et raskemaid vargusi sellest liigist, mis on pandud toime korduvalt, või mitmekesi, või varguse eest varem karistatud isikute poolt, või muil eriti raskendavil asjaoludel, — tuleb kvalifitseerida analoogia põhjal banditismina VNFSV KrK § 59³ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi. Teinud konkreetse asja arutamisel kindlaks sellised kvalifitseerivad asjaolud, peab kohus suunama asja eeluurimiseks ja kohtu alla andmiseks VNFSV KrK § 16 ja 59³ ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide põhjal.

Pidades kinni VNFSV KrK § 162. p. „v” ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide täht-tähelisest tekstist, käsitasid kohtud real juhtumel selles paragrahvis sisalduvat avalike paikade loetelu (raudteejaamad, sadamad, laevad, vagunid ja võõrastemajad) kui lõplikku ja arvasid seepärast, et ainult loeteldud avalikes paikades toimepandud vargus toob teiste raskendavate tunnuste puudumisel kaasa kriminaalvastutuse KrK mainitud paragrahvi alusel.

NSVL Ülemkohtu Pleenum oma juhustavas 6. mai 1943. a. määruses näitas, et selle normi säärane kitsendav tõlgendamine on ebaõige. Selle normi algmõte ja sisu seisneb selles, et kodanike suurte hulkade kogunemiskohtades toimepandud varguse ühis-

konnaohtlikkus suureneb, sest seejuures tekib olukord, mis varguste toimepanekut kergendab. Sellelt seisukohalt moodustab isikliku vara vargus, mis on pandud toime näiteks sööklas, kaupluses või teatris, samasuguse ohu nagu vargus neis avalikes paikades, mis on seaduses loeteldud. Pleenum tegi seepärast kohtutele ettepaneku ükskõik millises avalikus paigas toimepandud vargust kvalifitseerida analoogia alusel VNFSV KrK § 162. p. „v“ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi.

2. Sõjaaja tingimustes on määratu rahvamajanduslik tähtsus kollektiivsete ja individuaalsete keeduviljaaedade organiseerimisel. Kõigile asutistele ja ettevõtetele antakse maad, et töölised ja teenistujad kasutaksid seda külviks ja keeduviljaaedadena.

26. juuni 1942. a. juhustavas määruses NSVL Ülemkohtu Pleenum näitas, et külvide ja saakide tahtlikku kahjustamist maadel, mis on määratud asutistele ja ettevõtetele tööliste ja teenistujate kollektiivseiks ja individuaalseiks köögiviljaaedadeks, tuleb kvalifitseerida VNFSV KrK § 79. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide alusel, s. o. nagu riiklikele ja ühiskondlikele ettevõtetele kuuluva vara tahtlikku kahjustamist. Määruse kohaselt on vastutusele võtmiseks vajalik, et kahjustus oleks tunduvalt, kuna tühiste kahjustuste korral, nagu öeldakse määruses, lahendatakse kahjutasu küsimus tsiviilkorras.

§ 10. SPEKULATSIOON. KODUPUSKARI VALMISTAMINE.

1. Sõjaajal on äärmiselt tähtis range plaanikindlus kõigi saaduste ja materjalide jõudmisel tarbija kätte kindlaksmääratud riiklike hindadega. Igasugune riikliku kaubanduse plaani rikkumine, samuti ka koöperatiivse või kolhooside kaubanduse häirimine desorga-

niseerib tagalat ja kahjustab otseselt vaenlase kiireima purustamise organiseerimist. Spekulatsioon, mis häirib saaduste ja materjalide plaanikindlat jaotust ja desorganiseerib riiklikku, kooperatiivset ja kolhooside kaubandust, on sõjaaja tingimustes eriti ohtlik ja nõuab halastamatut võitlust enda vastu.

See asjaolu, et spekulatsiooni ohtlikkus sõjaajal kasvab, leiab kinnitust eriti selles, et 22. juuni 1941. a. seadlus „Sõjaseisukorra kohta“ jätab sõjaväevõimudele sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades õiguse spekulatsioonisse puutuvaid asju anda arutamiseks sõjatribunalidele, kui väejuhatust peab seda sõjaaja olude tõttu vajalikuks.

Nõukogude kohus peab karistama karmilt kurjategijaid, kes sõjaolukorda püüavad kasutada selleks, et kahjustada töötavat rahvast, kes sangarlikult võitleb rindel hitlerlike jõukude vastu ja ennastsalgavalt töötab tagalas.

Hoolimata NSVL Kohtu Rahvakomissari 29. juuni 1941. a. käskkirja nr. 106 otsesest nõudest, et kohtud peavad halastamatult karistama vaenlase kasuks töötavaid spekulante, kes desorganiseerivad riiklikku, kooperatiivset ja kolhooside kaubandust ja õõnestavad elanikkonna varustamise käiku, avaldavad mõned kohtud ilmset vastutulelikkust spekulantide suhtes ja määravad neile lubamatult kergeid karistusi.

Nii arutas näiteks kohus endise kulaku Nazaretsi asja. Nazarets ostis süstemaatiliselt kokku riiklikest kauplustest tööstuskaupu, mida müüas siis kõrgemate hindadega. Selle asemel et rakendada spekulandist kulaku suhtes VNFSV KrK §-s 107 ettenähtud karistust täies ulatuses, mõistis rahvakohus temale 5 aastat vabadusekaotust ilma õiguste kaotuseta, s. o. VNFSV KrK §-s 107 ettenähtud karistuse minimaalse määra.

Niisama vääriti talitas teine rahvakohus, arutades Žernakova spekulatsioonis süüdistamise asja, kes 1936. a. oli raiskamise pärast kohtu all ja mõisteti 3 aastaks

vabadusekaotusele. Žernakova ostis korduvalt Kaasani linna kauplustest kokku tööstuskaupu ja müüs neid kõrgemate hindadega edasi Sverdlovski linnas. Žernakovat iseloomustatakse toimikus kui „suurekaalibrilist“ spekulanti, kes omab kaasosalisi. Kõigil neil asjaoludel oleks kohus pidanud Žernakovat karistama karmilt. Kohus aga mitte ainult ei jätnud kohaldamata Žernakova suhtes varanduse konfiskeerimise, vaid mõistis temale VNFSV KrK §-s 107 ettenähtud vabadusekaotuse minimaalse aja, s. o. 5 aastat.

Ranget võitlust tuleb pidada sõjaajal avalduma hakanud spekulatsiooni uute vormidega, leiva edasimüügi raudteejaamades ja sadamates, viina edasimüügi jne. NSVL Kohtu Rahvakomissari 10. augusti 1943. a. käskkirjas juhitakse tähelepanu sellele, et kohtud hoolimata veini- ja viinasaadustega spekuleerimise juhtumite sagenemisest viimasel ajal kohaldavad neis asjades mitte VNFSV KrK § 107., nagu see oleks loomulik, vaid KrK § 101., milline asjaolu toob kaasa repressiooni nõrgenemise.

Teisest küljest ei tohi rahvakohtud lubada töötava rahva põhjendamatu vastutuselevõtmist VNFSV KrK § 107. järgi neil juhtumel, kui selleks puudub igasugune alus.

Ebaõige on võtta töötajaid VNFSV KrK § 105. või 107. alusel kriminaalvastutusele isiklike asjade müümise või vahetamise eest. Säärane vahetus ei sisalda kuriteo tunnuseid, hoolimata sellest, kas see toimus üks kord või korduvalt. Nii märgitakse NSVL Kohtu Rahvakomissari 3. juuli 1942. a. käskkirjas kui ebaõiget rahvakohtu otsust, millega mõisteti naiskodanik K. VNFSV KrK § 105. põhjal süüdi oma lehma piima vahetamises leiva vastu, samuti ka teise kohtu otsust, millega mõisteti naiskodanik K. VNFSV KrK § 105. alusel süüdi seljarõivaste vahetamise eest toiduainete vastu.

Semjonova mees, olles tulnud 1941. a. detsembris

puhkusele, tõi koju kaasa mõningaid toiduaineid ja mõne paki mahorkat. Semjonova vahetas ühe paki mahorkat leiva vastu, kaks pakki aga müüs ära turul. Ta mõisteti VNFSV KrK § 107. alusel viieks aastaks vabadusekaotusele. NSVL Ülemkohtu Kriminaal- ja Kõrgema Kohtukollegium tühistas selles asjas otsuse ja lõpetas asja kuriteo koosseisu puudumise tõttu.

NSVL Kohtu Rahvakomissari 10. augusti 1943. a. käskkirjas öeldakse: Tambovi oblasti Platonovi rajooni rahvakohus on VNFSV KrK § 107. järgi mõistnud Bukatinile spekulatiivse hinnaga piirituse müümise eest 5 aastat vabadusekaotust. Bukatin töötas koos poja ja tütreaga puuraiujana piiritusetehases ja lepingu põhjal tehase direktiooniga said nad iga ülestöötatud ruumimeetri puude eest 100 g piiritust ja 4 rubla rahas. Et osta turul toiduaineid, müüs Bukatin piiritust. Neil asjaoludel ei ole Bukatini talitusviisis kuriteo koosseisu. Oblastikohus talitas õigesti, tühistades otsuse ja lõpetades asja.

2. Isamaasõja tingimustes on suurim tähtsus toiduainete tagavarade kokkuhoidlikul ja otstarbekal kasutamisel ja igasugune saherdamine ning nende kuritegelik kasutamine nõuab karmide karistusvahendite rakendamist. Üheks toiduainete kuritegeliku kasutamise viisidest on kodupuskari valmistamine, mis on eriti lubamatu sõjaaja tingimustes. NSVL Ülemkohtu Pleenum oma 24. detsembri 1942. a. määruses andis seepärast kohtutele rea juhtivaid näpunäiteid võitluseks kodupuskari valmistamisega.

Määrates VNFSV KrK § 102. lg. 1. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavais paragrahvides ettenähtud tegude eest karistusi, peavad kohtud üldreeglina kohaldama vabadusekaotust, arvestades seejuures „NSVL ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse põhialuste“ § 18., mille kohaselt vabadusekaotus on lubatud ka alla üheaastast tähtaega.

Toidu-toorainete ostu kodupuskari valmistamise ja

kodupuskari edasimüügi otstarbel, või kodupuskari ostu samal otstarbel, samuti ka kodupuskari müüki mainitud tingimustes tuleb lugeda spekulatsiooniks ja karistada seda VNFSV KrK § 107. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide alusel.

Neil juhtumeil, kui tooraine või kodupuskari eelkäänud kokkuostu fakt pole asjas kindlaks tehtud, kuid müük ise toimus tunduvas ulatuses ja ilmselt taotles kasusaamise sihti. — tuleb säärast käitumist kvalifitseerida analoogia põhjal kui spekulatsiooni ja karistada VNFSV KrK § 16. ja 107. ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi.

Arvestades seda, et sõjaaja tingimustes osutub võitluses kodupuskari valmistamisega administratiivvahendite rakendamine ilmselt mitteküllaldaseks, peavad kohtud teadma, et kõigil kodupuskari valmistamise juhtumeil tuleb asjad anda kohtutele arutamiseks, kohaldades analoogia alusel VNFSV KrK § 102. esimest lõiget ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavaid paragrahve.

Ametiisikud, kes on süüdi riigi- või kolhoosivilja (jahu) ja muude toiduainete tagavarade mahasahkerdamises kodupuskari valmistamise otstarbel, tulevad võtta kriminaalvastutusele Kriminaalkoodeksi vastavate paragrahvide põhjal või 7. augusti 1932. a. seaduse alusel, sõltuvalt asjaoludest, süüaluse isikust ja riigile tekitatud ainelise kahju suurusest.

§ 11. KURITEOD KAARDISÜSTEEMI ALAL.

Seoses kohtupraktikas tekkinud küsimustega, mis puudutavad kaardisüsteemi alal toimunud kuritegude kvalifitseerimist, on juhtivate kohtuorganite poolt antud järgmised juhised:

Süüdlased toiduainete- ja tööstuskaupade-kaartidega spekuleerimises tulevad võtta kriminaalvastutusele VNFSV KrK § 107. põhjal (NSVL Prokuröri ja NSVL Kohtu Rahvakomissari 25. juuli 1941. a. direktiivkiri).

NSVL Ülemkohtu Pleenumi 26. juuni 1942. a. määruse kohaselt isikud, kes riisuvad toiduainete- ja tööstuskaupade-kaarte; seavad endale sihiks omandada mitte üksnes kaarte kui niisuguseid, millel iseenesest ei ole peaaegu mingit ainelist väärtust, vaid taotlevad endale või teistele isikutele sel moel seadusevastaselt omastada neile mittekuuluvat õigust osta nende kaartide järgi teatavaid kaupu. Kaartide riisumine on vaid vahend varalise kasu saamiseks sel teel, et petetakse ametiisikuid, kes kaartide järgi kaupu müüvad ja on arvamusel, et ostja on kaartide seaduslik omanik. Neil tingimusil moodustab kaartide riisumine kahe kuriteo konkurentsi: riisumise (s. o., sõltuvalt asjaoludest, varguse, röövimise jne.) ja kelmuse katse konkurentsi. Seepärast tuleb toiduainete- ja tööstuskaupade-kaartide riisumist kvalifitseerida KrK vastava paragrahvi põhjal, mis käsitleb vara riisumist, ja VNFSV KrK 169. lg. 2. alusel (kuivõrd kelmus on antud juhtumil suunatud riigi korraldusvõtete vastu, kes on huvitatud sellest, et igal kodanikul oleks võimaldatud omandada temale kaardi järgi kuuluvaid toiduaineid ja massikaupu, kaartide riisumine aga võtab temalt selle võimaluse).

II peatükk.

KRIMINAALPROTSESSI KÜSIMUSI.

§ 12. KRIMINAALASJADE ALLUVUS.

1. Asjaalluvus.

Rahvakohus, olles nõukogude kohtusüsteemi põhilüli, vaatab läbi enamiku kriminaalasjust (Kohtukorralduse seaduse § 21); temale alluvad kõik kriminaal-

asjad, peale nende, mis on seaduse poolt eriliselt antud teistele kohtutele (oblasti- ja kraikohtud, autonoomse vabariigi ja liiduvabariigi ülemkohtud, liinikohtud ja sõjatribunalid).

Sõjaaegsed tingimused nõudsid mõnede, sõjalauekorras erilise ohtlikkuse omandanud kuriteoasjade eraldamist rahvakohtu pädevusest ja nende üleandmist sõjatribunalile. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 22. juuni 1941. a. seadluse „Sõjaseisukorrast“ kohaselt alluvad sõjatribunalidele sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades ja sõjalise tegevuse rajoonides kõigi riiklike kuritegude, s. o. kontrrevolutsiooniliste ja eriti ohtlike valitsemiskorra-vastaste kuritegude asjad. Sama seadlusega on sõjatribunalide arutada antud mõned asjad, mis varem allusid rahvakohtule, nimelt KrK §-des 59² lg. 2, 59⁴, 59⁶, 59⁷ lg. 1, 58⁸ lg. 2 ja 3, 59¹⁰, 59¹¹, 59¹² ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavais paragrahvides ettenähtud kuritegude asjad. Sellesama seadlusega on sõjatribunalidele antud üle varem rahvakohtule allunud kuritegude asjad, mis on ette nähtud VNFSV KrK §-des 68, 73, 73¹, 73², 81, 136, 137, 138, 167 lg. 1 ja 2, 182 lg. 1 ja 2 ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavais paragrahvides.

Peale selle on sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades ja sõjalise tegevuse rajoonides sõjaväelised või mud õigustatud andma sõjatribunalidele otsustamiseks spekulatsiooni, kuritahtliku huligaansuse ja teiste kuritegude asju.

Ülalloeteldud asjad alluvad sõjatribunalidele ainult sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades ja sõjalise tegevuse rajoonides, kuna teistes kohtades vaatavad neid asju läbi üldkorra kohaselt rahvakohtud.

NSVL Ülemkohtu Pleenumi 8. jaanuari 1942. a. määruse nr. 1/2/u kohaselt saadetakse kontrrevolutsiooniliste kuritegude, eriti ohtlike valitsemiskorra-vastaste ja raskeimate üldkriminaalsete kuritegude (tapmine,

röövimine, rasked riisumised ja raiskamised) lõpetamata asjade menetlused isikute suhtes, kes panid need kuriteod toime enne Punaarmee ja Sõja-Merelaevastikku kutsumist, sõjaprokuratuuri kaudu süüaluse teenistuskoha sõjatribunalile. Seepärast, kui rahvakohtu menetluses on selles Pleenumi määrukses näidatud asju, eriti VNFSV KrK §-des 116 lg. 2, 162 p. „g“ ja „d“, 136, 137, 138, 167 lg. 1 ja 2 ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavais paragrahvides ettenähtud kuritegude asju, siis peab rahvakohus ettevalmistaval istungil tegema vastava määruse ja saatma asja sõjaprokuratuuri või sõjatribunali kätte süüaluse teenistuskoha järgi.

2. Territoriaalne alluvus.

Üldreeglina vaatab kriminaalasja läbi see kohus, kelle rajoonis kuritegu on toime pandud; kui aga kuriteokoha pole võimalik kindlaks teha, peab asja arutama see kohus, kelle rajoonis ta algatati (VNFSV KrPK § 29). Erandina sellest üldpõhimõttest võib asja anda ühest kohtust teise samasugusse kohtusse antud asja täielikuma, erapooletuma ja kiirema läbivaatamise otstarbel. Seesuguse asja üleandmisküsimuse lahendab oblastikohus, kui asi tuleb üle anda sama oblasti teisele rahvakohtule, ja liiduvabariigi ülemkohus, kui asi on vaja üle anda selle vabariigi teise oblasti rahvakohtule (VNFSV KrPK § 30 ja 31). Neil juhtumel aga, kui on tarvilik anda asi teise liiduvabariigi kohtusse, teeb rahvakohus selle kohta määruse ettevalmistaval istungil. Rahvakohtu määrus saadetakse liiduvabariigi ülemkohtu esimehele, kes selle oma nõusoleku korral saadab NSVL Ülemkohtu esimehele, kes antud küsimuse lahendab lõplikult (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 16. juuli 1939. a. määrus).

Sõjaaegses olukorras võib asja anda ühelt kohtult

teisele üle mõnedel põhjustel, mida kehtiv seadusandlus ei ole otseselt ette näinud. Seesugusteks põhjusteks on: süüaluse etapeerimine või tema ärasõit seoses evakueerimisega, kohtute tegevuse ajutine katkemine antud paikkonnas jt.

20. novembri 1941. a. direktiivkirjas NSVL Kohtu Rahvakomissar selgitas, et sõjatribunalidele alluvad kuriteod, mis on toime pandud sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades, tulevad süüaluse etapeerimise korral sõjaseisukorda mittekuulutatud paikkonda ja asja üleandmisel süüaluse asukoha kohtuorganeile läbi vaadata vastavate sõjatribunalide poolt. Kui aga süüaluse asukohas sõjatribunalid puuduvad, siis arutavad neid asju üldkohtud. See direktiivkiri käsitleb sõjatribunalidele alluvaid asju, kuid ta sisaldab üldjuhise, mis käib kõigi kohtute, nende hulgas ka rahvakohtu kohta. Seega, kui süüalune on etapeeritud või sõitnud mõnda paikkonda ja tema asi on antud vastavasse rahvakohtusse, siis peab see kohus ka asja sisuliselt läbi vaatama ja otsuse tegema.

Rahvakohtu otsuse tühistamise korral kassatsiooni või kohtuliku järelevalve korras kõrgem kohus annab selle asja uueks läbivaatamiseks samale rahvakohtule teises kohtunike koosseisus või sama oblasti teisele rahvakohtule. Kuid sõjaaja olukorras võib asja teistkordne läbivaatamine sama või lähima rahvakohtu poolt mõnikord osutada võimatuks rahvakohtu tegevuse ajutise katkestamise tõttu antud kohas või süüaluse etapeerimise või ärasõidu tagajärjel sellest paikkonnast. Arvestades seda, NSVL Ülemkohtu Pleenum oma 13. novembri 1941. a. määruses nr. 43/26/U näeb ette, et selliseil juhtumel kõrgem kohus, kohaldades VNFSV KrPK § 30. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavaid paragrahve, on õigustatud andma asja igale võrdse alluvusega kohtule, lähtudes suurima otstarbekuse kaalutlusist (poolte elukoht, süüaluse vahiall pidamise koht jne).

Kui kõrgem kohus otsuse tühistamisel ei määranud, milline rahvakohus peab asja teistkordselt läbi vaatama, ja selles küsimuses täiendava määruse tegemine sõjaolukorrast tingitult on võimatu (näiteks seetõttu, et antud oblastikohus seoses evakueerimisega katkestas oma tegevuse), siis on NSVL Ülemkohtu Pleenumi sama 13. novembri 1941. a. määruse kohaselt liiduvabariigi ülemkohtu esimees õigustatud neil juhtumel oma määrusega andma selle asja igale sama liiduvabariigi rahvakohtule; asja üleandmine teise liiduvabariigi ülemkohtule toimub NSVL Ülemkohtu esimehe määrusega.

Kohtult, kelle rajoonis toimus kuritegu, teisele kohtule asja üleandmise ajendiks võib sõjaajal olla ka raskus toimetada süüalust kuriteo toimepanekukoha kohtusse. Lähtudes sellest, määras NSVL Kohtu Rahvakomissari ja NSVL Prokuröri 23. septembri 1941. a. käskkiri nr. 119/79, et omavoliliselt õppuse katkestanud ja 28. detsembri 1940. a. seadluse järgi vastutusele kuuluvate käsitööõpilaste ja raudtee- ning vabrikutehasekoolide õpilaste asju vaatavad läbi õppeasutise või kooli asukoha rahvakohtud ainult siis, kui õpilane elab samas rajoonis, kus asub õppeasutis või kool, või kui ta võeti kinni teel ja toodi tagasi õppeasutisse või kooli. Kõigil muil juhtumel aga arutab neid asju selle rajooni rahvakohus, kus süüalune elab.

Kui asi on mõnel ülalmärgitud põhjusel üle antud teise liiduvabariigi rahvakohtule, siis kerkib küsimus — millist seadusandlust peab see kohus kohaldama. 1924. a. „NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse põhialuste“ § 1. kohaselt määratakse kriminaalvastutus seaduste põhjal, mis kehtivad kuriteo toimepaneku kohas. Vastavalt sellele selgitas NSVL Ülemkohtu Pleenum oma 11. detsembri 1941. a. määruses nr. 45/31/u, et kohus, kes asja arutab, peab kohaldama selle liiduvabariigi kriminaalkoodeksit, kelle territooriumil kuritegu toimus, kusjuures kohtu-

otsuses peab tehtama viide selle liiduvabariigi kriminaalkoodeksi vastavaile paragrahvidele ja „NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse põhialuste“ esimesele paragrahvile; otsus aga tehakse selle liiduvabariigi nimel, kelle territooriumil asi läbi vaadati. Siit järeldub, et kohus kohaldab ka selle vabariigi kriminaalprotsessi-koodeksi sätteid.

§ 13. KOHTULIKU MENETLUSE KORD.

Kriminaalasjade arutamise korda määravate protsessuaalseaduse nõuete ülesandeks on tagada iga kohtuasja kõigi asjaolude täielikku ja igakülgset uurimist, ta õiget sisulist lahendamist ning poolte õiguste ja seaduslike huvide kaitset. Nende nõuete tähtsus püsib täiel määral ka sõjaaja olustikus ja seepärast on lubamatu põhjendada mõnda protsessuaalseaduse rikkumist sõjaolukorraga.

1. Kohtu koosseis.

Asja arutamisest võivad osa võtta ainult seaduslikus korras valitud kohtunikud ja rahvakaasistujad. NSVL Kohtu Rahvakomissari 3. oktoobri 1938. a. käskkirjaga nr. 82 on selgitatud, et edaspidi kuni „Kohtunike ja rahvakaasistujate valimise määruse“ kinnitamiseni toimuvad rahvakaasistujate täiendavad valimised seal, kus nende arv on asjade läbivaatamiseks mitteküllaldane, endisel alusel, s. t. kuni „Kohtukorralduse seaduse“ väljaandmiseni liiduvabariikide kohtukorralduse alal kehtinud korras. Need rahvakaasistujate täiendavate valimiste kohta käivad eeskirjad kinnitati hiljem NSVL Kohtu Rahvakomissari 18. jaanuari 1941. a. telegrammiga ja NSVL Kohtu Rahvakomissari 14. mai 1942. a. direktiivkirjaga.

Rahvakaasistujaid, kes millegipärast ei ole ilmunud oma kohuste täitmisele, ei tohi asendada teiste isikutega, kes rahvakaasistujaiks ei ole valitud. See sugune asendamine tähendab seda, et asi on läbi vaadatud ebaõiges kohtukoosseisus, milline asjaolu aga on VNFSV KrPK § 415. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide kohaselt otsuse tühistamise tingimusteta aluseks. Nii näiteks võtsid Gogvadze asja arutamise rahvakaasistujaina osa juriidilise kooli õpilased, kes ei olnud kaasistujaiks valitud. NSVL Ülemkohtu Kohtukolleegium tühistas otsuse, tunnistades, et see on tehtud ebaseaduslikus kohtukoosseisus (31. jaanuari 1942. a. määrus).

2. Kohtu alla andmine.

Kõik asjad, mis saabuvad kohtusse prokuröri süüdistuskokkuvõttega, kuuluvad esialgsele läbivaatamisele ettevalmistaval (korraldaval) istungil (NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 27, NSVL Ülemkohtu Pleenumi 15. juuli 1940. a. määrus). Olles kohtu alla andmise organiks, kontrollib ettevalmistav (korraldav) istung, kuivõrd täielikult ja õigesti on asja uuritud, kas süüdistus on eeluurimismaterjalidega põhjendatud, kas kuritegu on õigesti kvalifitseeritud ja kas protsessuaalseaduse poolt uurimisel ettenähtud korrast on kinni peetud. See kontroll on üks neid tingimusi, mis tagavad oma tervikus kohtutegevuse kõrge kvaliteedi, sest ettevalmistav (korraldav) istung peab kohtulikule istungile sisuliseks arutamiseks andma ainult need asjad, mille kohta on teostatud uurimine täielikult ja igakülgelt ning mille puhul on peetud kinni kõigist seaduse nõudeist. Ettevalmistava (korraldava) istungi viimisteldud ja õige töö loob ühtlasi süüalusele tagatise, et teda ilma küllaldase aluseta kohtu alla ei anta.

Seepärast asja sisuline arutamine, ilma et ta oleks kõigepealt antud ettevalmistavale (korraldavale) istungile, on protsessuaalseks eksimuseks, mille tagajärjeks on otsuse tühistamine (NSVL Ülemkohtu Kriminaal-asjade Kohtukolleegiumi määrus 17. juunist 1942. a. Popovi asjas, 17. juunist 1942. a. Bondarevi asjas jm.).

3. Õigus kaitsele.

Stalini Konstitutsiooniga (§ 111) garanteeritud süüaluse õigus kaitsele tähendab süüaluse õigust kasutada kõiki seaduse poolt temale omistatud vahendeid kaitseks esitatud süüdistuse vastu. Üks neid vahendeid on õigeaegne tutvumine süüdistuskokkuvõttega, mis tuleb seepärast süüalusele ära kirjas kätte anda seaduse poolt määratud kindla tähtaja jooksul. Vastavalt sellele peab kohus kohtuistungil algul igakord selgitama, kas süüalune on süüdistuskokkuvõtte ära kirja saanud ja millal nimelt (VNFSV KrPK § 235 ja 264). Süüalusele süüdistuskokkuvõtte ära kirja mittekätteandmine või selle mitteõigeaegne kätteandmine (näiteks asja arutamise eelpäeval või samal asja arutamise päeval) rikub täielikult süüaluse õigust kaitsele ja toob endaga kaasa otsuse tühistamise (NSVL Ülemkohtu Kriminaal-asjade Kohtukolleegiumi 17. juuni 1942. a. määrus Tšernovo-lova jt. asjas).

Samuti rikub süüaluse õigust kaitsele asja arutamine kaitsja osavõtuta neil juhtumel, kui osavõtt on seaduse järgi kohustuslik. Liinikohus vaatas Voronovi asja läbi prokuröri osavõtul ja kaitsja osavõtuta, kuigi asjas polnud mingit märki sellest, et kohtualune oli kaitsjast loobunud. NSVL Ülemkohtu Pleenum seetõttu, et oli rikutud süüaluse õigust kaitsele, tühistas otsuse ja andis asja uueks sisuliseks arutamiseks (3. mai 1939. a. määrus).

Kohtualuse juuresolek kohtuistungil toimuval asja

sisulisel arutamisel on enamiku kriminaalrajade puhul kohustuslik (VNFSV KrPK § 265). Kohtualuse juuresolek asja sisulisel arutamisel on tarvilik kõigi asjaolude täielikuks ja igakülgeks selgitamiseks, aga ka selleks, et kohtualune võiks võtta osa teiste kohtualuste, ekspertide ja tunnistajate ülekuulamisest, esitada kohtule oma seletusi ja sel teel teostada oma kaitseõigusi.

Sõjaaja tingimustes võib kohtualuse väljakutsumine ja tema ilmumine kohtuistungile osutada real juhtumel raskeks.

Aga see ei tähenda, et kohus on õigustatud asja arutama kohtualuse äraolekul, kellele kutse kohtuistungile ilmumiseks ei ole kätte antud. Samuti ei anna kutse kättesaanud kohtualuse paljas mitteilmumise fakt veel alust asja tagaselja arutamiseks. Säärane tagaselja arutamine on lubatav ainult siis, kui on tõendatud, et kohtualune hoidub kohtusse ilmumisest või kutse kätteandmisest kõrvale. See käib üldse kõigi asjade, nende hulgas ka kuritegude asjade kohta, mis on ette nähtud 26. juuni 1940. a. seadluses. NSVL Kohtu Rahvakomissari oma 28. septembri 1940. a. käskkirjas nr. 128 kirjutab ette nende asjade arutamisel valjult silmas pidada VNFSV KrPK § 265. p. 2. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavaid paragrahve, arutada asju tagaselja ainult siis, kui on kindlaks tehtud, et kohtualune hoidus kutse kätteandmisest ja kohtusse ilmumisest kõrvale või varjab end kohtu eest. Töölt puudumise asjus kirjutab NSVL Kohtu Rahvakomissari 6. mai 1943. a. käskkiri ette mitte lubada asjade tagaselja arutamist, juhtida kutses tähelepanu kohtualuse ilmumise kohustuslikkusele ja hoiatada teda, et kohtusse ilmumisest kõrvalehoidumise korral tuuakse ta sinna sundkorras.

Asja tagaselja arutamine juhtumel, mis ei ole VNFSV KrPK § 265. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavais paragrahvides ette nähtud, rikub jämedalt süüaluse kaitseõigusi ja on

otsuse tühistamise tingimusteta aluseks. Nõnda tegi NSVL Ülemkohtu Kriminaal-asjade Kohtukolleegium kindlaks, vaadates järelevalve korras uuesti läbi 26. juuni 1940. a. seadluse põhjal süüdimõistetud Tuguševa asja, et süüalusele ei olnud saadetud kutset asja arutamisele, ja tühistas sel põhjusel otsuse, andes asja uueks läbivaatamiseks kohtuliku menetluse astmest alates (10. jaanuari 1942. a. määrus).

Asja läbivaatamine kohtualust välja kutsumata, samuti ka asja arutamine prokuröri osavõtul, kuid kaitsjata, on jämedaks protsessuaalseks eksimuseks, mille lubamatusele juhib tähelepanu NSVL Kohtu Rahvakomissari 4. juuli 1942. a. käskkiri nr. 55. See käskkiri käsitleb kolhoosnike poolt tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamiste asju, kuid tema eeskirjad on üldise loomuga ja käivad täielikult kõigi kriminaal-asjade kohta üldse.

4. Tunnistajate ülekuulamine.

Kohtuistungil toimub kõigi asjas olevate tõendite läbivaatamine. Kontrollitakse sisuliselt kõiki eeluurimismaterjale, nende hulgas tunnistajate ülekuulamise teel ka seletusi, mis nad on eeluurimisastmes andnud. Seepärast peab kohus üldreeglina üle kuulama kõik süüdistuskokkuvõttes tähendatud tunnistajad, samuti ka poolte taotlusel täiendavalt väljakutsutud tunnistajad. Kuid sõjaaja tingimustes on tunnistajate ilmumine kohtusse mitmel põhjusel sageli väga raske või koguni täiesti võimatu. Säärased põhjused võivad olla: tunnistaja viibimine Punaarmee ridades, kestev komandering, elukoha kaugus, võimatus tunnistajal lahkuda temale määratud kaitseiseloomuga tähtajalisest tööst jne. Kõigil neil juhtumel on kohus sunnitud loobuma tunnistaja ülekuulamisest kohtuistungil ja peab piirduma seletustega, mida tunnistaja on andnud eeluurimisel.

Säärane tunnistaja ülekuulamise asendamine tema ülekuulamisprotokolli avaldamisega on lubatud ainult seal, kus puuduvad muud võimalused. Seepärast peab kohus igakord hoolikalt selgitama tunnistaja mitteilmumise põhjused, ja kui need põhjused ei ole vabandavad, tuleb tunnistaja välja kutsuda teistkordselt. Neil juhtumel aga, kui tunnistajal tõesti puudub võimalus ilmuda, peab kohus hoolitsema selle eest, et eeluurimisel antud seletused vaadataks läbi võimalikult täielikult ja põhjalikult. Selleks peab kohus, tunnistades mitteilmunud tunnistaja seletused asja suhtes oluliselt tähtsaks, avaldama tema ülekuulamisprotokolli ja küsima kohtualuselt, kas ta soovib anda seletusi nende avalduste puhul. Vajaduse korral, seoses mitteilmunud tunnistaja seletustega, võivad kohus ja pooled esitada kohtualusele küsimusi, samuti ka kohtuistungil viibi-vaile tunnistajaile. Seejärel peab kohus samasuguses korras asuma avaldama ja läbi vaatama teiste mitteilmunud tunnistajate seletusi. Piirduda aga otsuses ainuüksi viitega ülekuulamisprotokollile oleks täiesti mitteküllaldane, sest see võtaks kohtult ja pooltelt võimaluse selgitada mitmesuguseid antud tunnistaja seletustega ühenduses tekkivaid küsimusi.

Etapeeritud süüaluste asju arutab kohus üldises korras. Kuid seejuures tunnistajad tavaliselt kas puuduvad, sest et nad viibivad mitmesugustes kohtust kaugel asu-vaish paikades, või tunnistajate asukoht pole üldse teada. Seesuguste asjaolude juures tuleb kohtul lahendada asi seletuste põhjal, mida tunnistajad on andnud eeluurimisel. Seetõttu on neil juhtumel eriti tähtis kinni pidada ülaltähendatud korrast, mille kohaselt tuleb iga tunnistaja seletusi üksteise järel avaldada ja eraldi läbi vaadata.

Toetudes tunnistajate väljakutsumise raskustele, ei või kohus aga asja lahendada kohtualuse huvisid kahjustavalt, kui tunnistajate seletuste ilmsed vastukäivused nõuavad nende täpsustamist tunnistajate kohtuliku

ülekuulamise kaudu ja kui muud tõendid on asja õigeks otsustamiseks puudulikud.

5. Kohtuistungi protokoll.

Kohtuistungi protokollil on suur protsessuaalne tähtsus, sest selle dokumendi põhjal lahendavad kassatsiooni- ja järelevalve-instantsid küsimuse, kas kohus asja otsustamisel kohtuistungil kindlaks tehtud andmete põhjal on talitanud õigesti (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 7. juuni 1934. a. määrus). Seepärast, kui protokoll on koostatud segaselt, puudulikult või kirjaoskamatult ning ei võimalda kõiki olulisi asjaolusid kindlaks teha, siis on see VNFSV KrPK § 80. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide eeskirjade oluline rikkumine ja toob endaga kaasa otsuse tühistamise. Samuti kuulub otsus tühistamisele, kui kohtuistungi protokoll pole esimehe või sekretäri poolt alla kirjutatud, sest nende allkirjade puudumise korral kaotab protokoll kohtuliku dokumendina oma jõu. Nõnda tegi NSVL Ülemkohtu Kriminaalasjade Kohtukolleegium Vereti asjas kindlaks, et kohtuistungi protokoll polnud esimehe poolt alla kirjutatud; peale selle olid kohtualuse ja tunnistajate öeldised protokollil kantud niivõrd lühidalt, et raske oli kõiki asja lahendamisele olulisi asjaolusid kindlaks teha. Rahvakohtu otsus tühistati ja anti uueks arutamiseks kohtuliku menetluse astmest alates (14. veebruaril 1942. a. määrus). Samasugustel põhjustel tühistati otsus Kurapovi (NSVL Ülemkohtu Kriminaalasjade Kohtukolleegiumi 4. aprilli 1942. a. määrus), Gašeki (sama Kolleegiumi 29. aprilli 1942. a. määrus) ja reas teistes asjades.

§ 14. MENETLUSE LÕPETAMINE. KOHTUOTSUSE TAITMISE EDASILUKKAMINE.

1. Asja lõpetamine.

Sõjaaja tingimustes osutub edasine menetlus mõnedes asjades ebaotstarbekaks. Esijoones käib see kuritegude kohta, mille eest on seaduses ette nähtud mitte raskem karistus kui paranduslikud tööd. Juba enne Isamaasõja algust NSVL Ülemkohtu Pleenum oma määrustes 31. oktoobrist 1940. a. ja 13. juunist 1941. a. osutas, et seda liiki asjade lõpetamata menetlus Punaarmee ja Sõja-Merelaevastikku kutsutud isikute suhtes kuulub lõpetamisele. Neil juhtumel aga, kui otsus on juba jõustunud ja täitmisele pööratud, paranduslikele töödele mõistetud (olguigi et ta oli süüdi mõistetud paragrahvi põhjal, mis näeb ette raskema karistuse) vabastatakse karistuse kandmisest Punaarmeesse või Sõja-Merelaevastikku kutsumise momendist arvates. Muidugi mõista kehtib see täielikult ka isikute suhtes, kes Punaarmeesse ja Sõja-Merelaevastikku on kutsutud sõjaajal. Peale selle hõlmab see eeskiri NSVL Ülemkohtu Pleenumi 18. juuli 1941. a. määruse kohaselt ka isikuid, kes on astunud rahvaväkke.

Tähendatud asjade lõpetamise määruse, mille menetlus oli lõpetamata, teeb kohus ettevalmistaval (korraldaval) istungil. Kui aga otsus on juba jõustunud ja täitmisele pööratud, siis teeb kohus määruse süüdimõistetud vabastamiseks edasisest karistuse kandmisest VNFSV KrPK § 461. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide korras.

Kõigi teiste asjade edasise menetluse küsimus isikute kohta, kes on kutsutud Punaarmeesse või Sõja-Merelaevastikku, lahendatakse järgmiselt: raskemate kuritegude asjad antakse edasi sõjaprokuratuurile ja sõjatribunalile süüaluse teenistuskoha järgi (NSVL

Ulemkohtu Pleenumi 8. jaanuari 1942. a. määrus); muud asjad kuuluvad VNFSV KrK § 8. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide põhjal lõpetamisele (NSVL Ulemkohtu Pleenumi 29. juuli 1943. a. määrus).

Määrused asja üleandmiseks sõjatribunalile ja menetluse lõpetamise kohta teeb kohus ettevalmistaval (korraldaval) istungil.

2. Kohtuotsuse täitmise edasilükkamine.

1. VNFSV KrK § 28. märkus 2. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide kohaselt on sõjaajal kohtuotsuse täitmise edasilükkamine sõjaväelaste suhtes lubatav, kui kohtualune on mõistetud vabadusekaotusele ilma õiguste kaotuseta. NSVL Ulemkohtu Pleenum oma 8. jaanuari 1942. a. määruses nr. 1/2/u juhtis tähelepanu sellele, et VNFSV KrK § 28. märkus 2. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavaid paragrahve võib kohaldada ka isikute suhtes, kes asja arutamise ajal veel ei olnud sõjaväelased, kuid otsuse jõustumise momendil olid kutsutud Punaarmeesse või Sõja-Merelaevastikku. Neil juhtumeil kohus, kui ta peab kohtuotsuse täitmist võimalikuks edasi lükata, teeb vastava määruse VNFSV KrPK § 461. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide korras.

VNFSV KrK § 28. märkus 2. ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavaid paragrahve võib kohaldada ka isikute suhtes, kes veel ei viibi Punaarmee või Sõja-Merelaevastiku ridades, kui need isikud on mõistetud vabadusekaotusele ilma õiguste kaotuseta (Ulemkohtu Pleenumi 22. juuli 1943. a. määrus). Neil juhtumeil kohus, pööramata otsust täitmisele, saadab otsuse ärakirja vastavasse sõjakomissariaati. Kui sõjakomissariaat teeb kindlaks, et süüdimõistetu

kuulub järjekordse kutse või mobilisatsiooni alla, siis teatab ta sellest kohtule, kes on otsuse teinud, ja kohus teeb VNFSV KrPK § 461. ning teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide korras määruse otsuse täitmise seismapaneku kohta. Leiab aga sõjakomissariaat, et süüdimõistetud ei kuulu Punaarmee või Sõja-Merelaevastiku ridadesse vastuvõtmisele, siis teatab ta sellest jalamaid kohtule, kes pöörab otsuse täitmisele (NSVL Riigikaitse Rahvakomissari, NSVL Kohtu Rahvakomissari, NSVL Siseasjade Rahvakomissari ja NSVL Prokuröri 13. märtsi 1942. a. käskkiri nr. 74/15).

2. Sõjaaja tingimustes tuleb ette juhtumeid, kus süüdimõistetul, kelle mees viibib Punaarmees või Sõja-Merelaevastikus, on alaealisi lapsi. Kui otsuse viibimatu täitmine toob kaasa seda, et süüdimõistetud lapsed jäävad hooldamiseta ja järelevalveta, siis kohus on VNFSV KrPK § 456. p. 3. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide põhjal õigustatud otsuse täitmist edasi lükkama, et anda süüdimõistetule võimalust korraldada oma laste saatust. See edasilükkamine võib olla näidatud kas kohtuotsuses eneses või erimääruses, mille kohus teeb VNFSV KrPK § 461. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavate paragrahvide korras.

Tehes kohtuotsuse, mis näeb ette vabadusekaotuse kohtualusele, kelle mees viibib Punaarmees või Sõja-Merelaevastikus ja kel on olemas alaealisi lapsi, on kohus sõltumatult eelnevast kohustatud ära näitama need abinõud, mis tulevad tarvitusele võtta järelevalveta jäänud laste suhtes (NSVL Kohtu Rahvakomissari ja NSVL Prokuröri 1936. a. ringkiri nr. 4/56).

§ 15. KOHTULIKU MENETLUSE KORD UKSIKUTES ASJADE LIIKIDES.

Mõnede allpool-nimetatud asjade jaoks on seatud eriline kohtulik menetlus, mis tagab nende kiirema sisulise arutamise ja kohtuotsuse kiirema täitmise.

1. Asjad, mis käsitlevad töölt põhjuseta puudumist ja ettevõttest ning asutistest omavolilist lahkumist (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadlus).

Ettevõtete ja asutiste juhatajad lähetavad neid asju käsitleva materjali otseteed kohtusse. See materjal peab sisaldama esiteks väljavõtte päevakäsust, mis konstateerib töölt põhjuseta puudumise või omavolilise lahkumise fakti, ja teiseks teatise süüalusele määratud seniste distsiplinaarkaristuste ning süüaluse elukoha kohta (NSVL RKN 21. augusti 1940. a. määrus nr. 1502). Rahvakohtunik annab need asjad ettevalmistavale istungile ainult siis, kui ta leiab, et asjasse puutuv materjal ei põhjusta süüaluse kohtu alla andmist, või kui ta leiab, et asjas on vajalik eeluurimine, samuti ka siis, kui asi pärast eeluurimist saabus kohtusse prokuröri süüdistuskokkuvõttega. Kõigil muil juhtumel rahvakohtunik, olles saanud materjali, määrab asja arutamisele, andmata seda ettevalmistavale (korraldavale) istungile (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 15. juuli 1940. a. määrus).

Ülemnõukogu Presiidiumi 10. augusti 1940. a. seadluse kohaselt arutatakse töölt põhjuseta puudumise ja ettevõttest ning asutistest omavoliliselt lahkumise asju kohtuistungil sisuliselt rahvakohtuniku poolt üheisikuliselt, rahvakaasistujate osavõtuta. See kehtib erandlikult 26. juuni 1940. a. seadluses ettenähtud kuritegude suhtes ega hõlma kõiki teisi kuriteoasju. Seepärast, muide, NSVL Kohtu Rahvakomissari 4. juuli 1942. a.

käskkiri käsitab protsessieeskirjade jämeda rikku-
misena seda, et mõned rahvakohtunikud on kolhoos-
nike poolt kohustusliku tööpäevade miinimumi mitte-
sooritamise asju arutanud üheisikuliselt.

Töölt puudumise asju tuleb arutada hiljemalt 48
tunni ja omavolilise lahkumise asju hiljemalt 3 öö-
päeva jooksul pärast asja saabumist kohtusse, väljas-
pool igasugust järjekorda (NSVL Kohtu Rahvakomis-
sari 22. oktoobri 1942. a. käskkiri nr. 105).

Kohtuotsus töölt puudumise ja omavolilise lahkumise
asjas täidetakse otsekohe pärast langetamist.

2. Asjad, mis käsitlevad ettevõttes või asutises toime- pandud vargusi ja huligaansust (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 10. augusti 1940. a. seadlus).

Asjades, mis käsitlevad vargusi ettevõttes või asuti-
ses, eeluurimist ei toimetata, kui süüalune on vangista-
tud teolt tabamisel. Neil juhtumel miilits või asutise
või ettevõtte administratsioon koostab protokoll, mis
peab olema protokoll koostanud ametiisiku ja tunnista-
jate poolt alla kirjutatud. Protokoll saadetakse rahva-
kohtunikule, kes ei anna asja ettevalmistavale (korral-
davale) istungile, vaid määrab selle arutamisele. Asi
peab olema sisuliselt läbi vaadatud hiljemalt kahe öö-
päeva jooksul ta kohtusse saabumisest arvates. Kui
süüaluse poolt toimepandud vargus tooks endaga kaasa
raskema karistuse kui üks aasta türmi, siis rahvakohtu-
nik saadab asja prokurörile eeluurimise toimetami-
seks üldises korras.

Kohtuotsused 10. augusti 1940. a. seadluses ettenäh-
tud varguste asjus täidetakse otsekohe pärast nende
langetamist (NSVL RKN 13. septembri 1940. a. määrus
nr. 1679).

Huligaansuse kuriteoasjades, kui süüalune vahistati
kuriteo toimepaneku kohal, ei toimeta miilitsavõimud

eeluurimist, vaid koostavad protokollid, märkides sellesse kuriteo asjaolud ja tunnistajad. See protokoll kirjutatakse alla tema koostaja, tunnistajate ja kannatanu poolt ning saadetakse otsekohe rahvakohtusse; ühtlasi tuleb kohtusse toimetada vahistatu. Need asjad määratakse rahvakohtuniku poolt viibimata arutamisele ilma ettevalmistavale (korraldavale) istungile andmata. Kui süüalust ei tabatud kuriteo toimepaneku kohal, toimub eeluurimine ainult siis, kui see on asjaolude tõttu tarvilik. Asja peab arutama hiljemalt kahe ööpäeva jooksul pärast ta saabumist kohtusse. Kohtuotsus täidetakse otsekohe pärast ta langetamist (NSVL Kohtu Rahvakomissari, NSVL Siseasjade Rahvakomissari ja NSVL Prokuröri 6. septembri 1940. a. käskkiri nr. 111/786/2001).

3. Asjad, mis käsitlevad põllutöödele mobiliseerimisest kõrvalehoidumist ja põllutöödelt omavolilist lahkumist (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 15. aprilli 1942. a. seadlus).

Põllutöödele mobiliseerimisest kõrvalehoiduvate isikute kohta käiv materjal saadetakse linnanõukogu või rajooninõukogu esimehe või esimehe asetäitja poolt rahvakohtusse hiljemalt järgmisel päeval pärast kõrvalehoidumise fakti kindlakstegemist. See materjal peab sisaldama andmeid süüaluse isiku, tema elukoha ja temale kutse kätteandmise aja kohta. Peale selle peab olema ära tähendatud, milles nimelt avaldus mobiliseerimisest kõrvalehoidumine. Põllutöödelt omavoliliselt lahkunud isikute kohta esitavad sellekohased andmed kolhoosi esimees, sovhoosi või masina-traktorijaama direktor samuti mitte hiljemini kui järgmisel päeval pärast omavolilise lahkumise fakti kindlakstegemist (NSVL RKN 21. aprilli 1942. a. määrus nr. 582).

Rahvakohtunik, andmata asja ettevalmistavale (korraldavale) istungile, määrab ta kohtulikule arutamisele

eeldusel, et see toimuks hiljemalt viie päeva jooksul pärast asja saabumist kohtusse. Mõnes asutises või ettevõttes töötavate isikute suhtes saadetakse kohtuotsuse ärakiri nende asutiste ja ettevõtete direktoritele täitmiseks, samuti ka SARK-i paranduslike tööde inspeksioonile. Kui aga süüdimõistetud ei tööta asutises või ettevõttes, siis saadetakse otsuse ärakiri üldises korras paranduslike tööde inspeksioonile süüdimõistetud töölerakendamiseks tema elukoha järgi (NSVL Kohtu Rahvakomissari 5. mai 1942. a. käskkiri nr. 31).

4. Asjad, mis käsitlevad tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamist kolhoosnike poolt (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 15. aprilli 1942. a. seadlus).

Materjal kolhoosnike kohta, kes mõjuvate põhjusteta ei ole sooritanud tööpäevade kohustuslikku miinimumi, saadetakse kolhoosi esimehe poolt rahvakohtusse hiljemalt viie päeva jooksul pärast vastava põllutööde-hooaja lõppu. See materjal peab sisaldama andmeid süüaluse isiku kohta, sooritamisele kuuluvate tööpäevade hulga kohta ja tegelikult sooritatud tööpäevade hulga kohta ühes kohustusliku miinimumi mittesooritamise põhjuste äramärkimisega (NSVL RKN 25. aprilli 1942. a. määrus nr. 582), samuti ka kolhoosi juhatuse otsuse selle kolhoosniku kohtu alla andmise kohta (NSVL Kohtu Rahvakomissari 5. mai 1942. a. käskkiri nr. 31).

Rahvakohtunik, andmata asja ettevalmistavale (korraldavale) istungile, määrab asja arutamisele eeldusel, et ta oleks sisuliselt läbi vaadatud hiljemalt kümne päeva jooksul pärast ta saabumist kohtusse. Kohtuotsus täidetakse otsekohe pärast ta langetamist. Kohtuotsuse ärakiri saadetakse kolhoosi esimehele ja ühte-aegu ka SARK-i paranduslike tööde inspeksioonile (NSVL Kohtu Rahvakomissari 5. mai 1942. a. käskkiri nr. 31).

5. Asjad, mis käsitlevad põletusaine ja õlide kulutamist mitte-ettenähtud otstarbeks, põletusaine kuritegelikku puudujääki ja riisumist, ta ebamajanduslikku hoidmist ja kulutamist (NSVL RKN ja UK(b)P KK 20. juuni 1942. a. määrus, NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 23. juuni 1942. a. seadlus).

Siia kuuluvad järgmised kuriteoasjad:

a) isikute asjad, keda süüdistatakse põletusaine riisumises sovhoosidest ja masina-traktorijaamadest (23. juuni 1942. a. seadlus);

b) masina-traktorijaamade ja sovhooside direktorite, naftabaaside juhatajate, traktori-brigaadide mehhaanikute ja brigadiiride asjad, keda süüdistatakse põletusaine ja õlide kasutamises mitte-ettenähtud ülesandeks;

v) masina-traktorijaamade ja sovhooside naftabaaside juhatajate, masina-traktorijaamade arve- ja varustusametnike ning kolhoosnikust veomeeste asjad, keda süüdistatakse põletusaine kuritegelikus puudujäägis;

g) sovhooside ja masina-traktorijaamade direktorite asjad, keda süüdistatakse põletusaine ebamajanduslikus hoidmises ja kulutamises ja naftasaaduste raiskamises süüdi olevate isikute kohtu alla andmisest kõrvalehoidumises.

Kõigi nende asjade eeluurimine peab olema lõpetatud hiljemalt 7 päeva jooksul ja need tulevad kohtu poolt otsustada mitte rohkem kui kümne päeva jooksul. Kohtuistungil arutatakse neid asju prokuröri osavõtul (NSVL Prokuröri ja NSVL Kohtu Rahvakomissari 23. juuni 1942. a. käskkiri nr. 64/13). Et asjast võtab osa prokurör, tuleb VNFSV KrPK § 55. ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi-koodeksite vastavaid paragrahve arvestades asja arutada kohtualuse poolt valitud või kohtu poolt määratud kaitsja osavõtul.

§ 16. KAOTSI LÄINUD ASJATOIMETUSE TAASTAMINE.

Seoses sõjaaja olustikuga on mõnel juhtumil võimalik kriminaalasja kaotsimine. Kaotsi läinud asjatoimetuse taastamise kord on määratud NSVL Kohtu Rahvakomissari ja NSVL Prokuröri 23. mai 1940. a. käskkirjaga nr. 35/175.

Kui eeluurimine ei olnud asja suhtes lõpetatud, lahendab toimetuse taastamise küsimuse prokurör (käskkirja p. 1). Sama kehtib ka nende asjade kohta, mille suhtes eeluurimine küll oli lõpetatud, kuid mis polnud veel kohtule üle antud.

Neil juhtumel, kui kohtusse antud, aga sisuliselt veel arutamata asja toimetuse on kadunud, teeb ettevalmistav (korraldav) istung määruse asja arutamise katkestamise ja toimetuse taastamise kohta ning saadab selle määruse prokuröri kätte (käskkirja p. 2). Toimetuse taastamine seisneb selles, et uurimisorganid koostavad uuesti vastavad määrused (süüaluseks tunnistamise kohta, tõkendi valimise kohta jt.), samuti kuulavad uuesti üle tunnistajad ja süüaluse, toimetavad uuesti ekspertiisi; teiste sõnadega — sooritavad need uurimistoimingud, mis asjaolude kohaselt vajalikuks osutuvad.

Kui uus uurimine on lõpetatud, saadab prokurör asja kohtusse, kes arutab seda üldises korras. Seejuures on kohus õigustatud arutama asja sisuliselt ka siis, kui asjatoimetuse oli taastatud ainult osaliselt, kui ta leiab, et taastatud toimetuses olev materjal on asja arutamiseks küllaldane (käskkirja p. 5).

Kui asjatoimetuse taastamine osutub võimatuks, siis kohus teeb ettevalmistaval (korraldaval) istungil määruse asja katkestamise kohta, kusjuures ta peab kaaluma ka tõkendi küsimust (käskkirja p. 4). Kergemate kuritegude asju, mille toimetuse taastamine on võimatu,

võib ettevalmistava (korraldava) istungi määrusega lõpetada (käskkirja p. 4).

Neil juhtumel, kui toimeetus on kaotsi läinud juba otsustatud asjas, lahendatakse menetluse taastamise, või taastamise võimatuse korral asja katkestamise või lõpetamise küsimus kõrgema astme kohtu poolt (käskkirja p. 7 ja 8).

S i s u k o r d.

	Lk.
I peatükk. Kriminaalõiguse küsimusi	3
§ 1. Nõukogude sotsialistliku kriminaalõiguse põhiprintsiipide kehtivuse säilitamine Isamaasõja ajal	3
§ 2. Karistuse kohaldamise küsimusi sõjaajal	5
§ 3. Riiklike kohustuste ja koormiste täitmisest keeldumine või kõrvalehoidumine sõjaajal	8
1. Maksude tasumisest või koormiste täitmisest keeldumine või kõrvalehoidumine sõjaajal	9
2. Üldkohustuslikust sõjaväelisest õppusest kõrvalehoidumine	14
§ 4. Töödistsipliini rikkumine	16
§ 5. Töömobilisatsioonist kõrvalehoidumine	26
§ 6. Tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamine kolhoosnike poolt. Noorkarja tapmine kolhoosnike poolt	31
§ 7. Sotsialistliku omandi riisumine	36
§ 8. Ametialased kuriteod	38
§ 9. Ründed kodanike varaliste huvide vastu	41
§ 10. Spekulatsioon. Kodupuskari valmistamine	43
§ 11. Kuriteod kaardisüsteemi alal	47
II peatükk. Kriminaalprotsessi küsimusi	48
§ 12. Kriminaalajasjade alluvus	48
1. Asjaalluvus	48
2. Territoriaalne alluvus	50
§ 13. Kohtuliku menetluse kord	53
1. Kohtu koosseis	53
2. Kohtu alla andmine	54
3. Õigus kaitsele	55

	Lk.
4. Tunnistajate ülekuulamine	57
5. Kohtuistungi protokoll	59
§ 14. Menetluse lõpetamine. Kohtuotsuse täitmise edasilükkamine	60
1. Asja lõpetamine	60
2. Kohtuotsuse täitmise edasilükkamine	61
§ 15. Kohtuliku menetluse kord üksikutes asjade liikides	63
1. Asjad, mis käsitlevad töölt põhjusega puudumist ja ettevõttest ning asutistest omavolilist lahkumist	63
2. Asjad, mis käsitlevad ettevõttes või asutises toimepandud vargusi ja huligaansust	64
3. Asjad, mis käsitlevad põllutöödele mobiliseerimisest kõrvalehoidumist ja põllutöödelt omavolilist lahkumist	65
4. Asjad, mis käsitlevad tööpäevade kohustusliku miinimumi mittesooritamist kolhoosnike poolt .	66
5. Asjad, mis käsitlevad põletusaine ja õlide kulutamist mitte-ettenähtud otstarbeks, põletusaine kuritegelikku puudujääki ja riisumist, ta ebamajanduslikku hoidmist ja kulutamist	67
§ 16. Kaotsi läinud asjatoimetuse taastamine	68

Vastutav toimetaja H. Randalu. Tehniline toimetaja V. Viisur.
Ladumisele antud 21. III 1945. MB 02070. Trükkimisele antud
27. IV 1945. Laotihedus trpg. 32 832. Trükipoognaid 4,5. Autori-
poognaid 3,3. Arvestuspoognaid 3,4. Paberi formaat 73×103. ¹/₃₂.
Trükiarv 3200. Trükikoda „Noor-Eesti“, Tartu, Kastani 38.
Tellimise nr. 443.

М. М. Исаев, Б. С. Утевский, М. М. Гродзинский. Законодатель-
ство по уголовному праву и процессу в период войны.

На эстонском языке. Эгосиздат „Научная Литература“, Tartu.

TÜ RAAMATUKOGU

10300015893383

Rbl. 3.—

A-11726